

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Izglītības zinātņu un psiholoģijas fakultāte

Īsā cikla profesionālās augstākās izglītības studiju programma

Pirmsskolas skolotājs

Gunita Freimane

Sadarbības prasmju sekmēšanas iespējas rotaļās 3 – 4 gadus veciem bērniem

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītāja

Docente

Akadēmiskais amats

Dr. paed.

Zinātniskais grāds

Inga Stangaine

Vārds, uzvārds

Paraksts

Tukums 2025

Anotācija

Kvalifikācijas darba autore: Gunita Freimane

Kvalifikācijas darba nosaukums: Sadarbības prasmju sekmēšanas iespējas rotaļās 3 – 4 gadus veciem bērniem

Kvalifikācijas darba zinātniskais vadītājs: Inga Stangaine

Kvalifikācijas darba mērķis izpētīt 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmju sekmēšanas iespējas rotaļās.

Kvalifikācijas darbs sastāv no teorētiskās daļas un empīriskās daļas. Teorētiskajā daļā tika apkopotas un analizētas pedagogu un psihologu atziņas par to kas ir sadarbība. Kā sadarbība izpaužas un par tās nozīmi attīstībā. Ko sadarbība nozīmē pirmsskolas vecuma bērniem. Kā izpaužas sadarbības pirmsskolas vecuma bērniem un kā sekmēt sadarbības prasmes pirmsskolā. Tika apkopota un analizēta teorētiskā literatūra par rotaļām. Par rotaļu nozīmi pirmsskolas vecuma bērniem, kā tiek klasificētas rotaļas un par to, kā rotaļas sekmē sadarbības prasmju attīstību.

Kvalifikācijas darba empīriskajā daļā tika veikts pētījums par 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmju sekmēšanu rotaļās. Darba autore izveidoja sadarbības prasmju vērtēšanas kritērijus. Tika veikta bērnu pirmreizējā un atkārtotā novērošana, tika novērtētas bērnu sadarbības prasmes pēc izveidotajiem kritērijiem un iegūti dati par bērnu sadarbības prasmēm pētījuma sākumā un pētījuma beigās. Lai sekmētu sadarbības prasmes, darba autore izmantoja rotaļas un aprakstīja rotaļu gaitu. Pētījuma beigas tika aprakstīti secinājumi.

Kvalifikācijas darba apjoms: 41 lpp, 10 attēli, 4 tabulas, 30 literatūras avoti.

Atslēgvārdi: pirmsskola, vidējais vecumposms, rotaļa, sadarbības prasmes.

Annotation

Author of the qualification thesis: Gunita Freimane

Title of the qualification thesis: Opportunities for promoting cooperation skills in games for 3–4-year-old children

Scientific supervisor of the qualification thesis: Inga Stangaine

The aim of the qualification thesis is to investigate the opportunities for promoting cooperation skills in games for 3–4-year-old children.

The qualification work consists of a theoretical part and an empirical part. The theoretical part summarized and analyzed the findings of educators and psychologists about what cooperation is. How cooperation manifests itself and its importance in development. What cooperation means for preschool children. How cooperation manifests itself in preschool children and how to promote cooperation skills in preschool. The theoretical literature on games was summarized and analyzed. About the importance of games for preschool children, how games are classified and how games promote the development of cooperation skills.

In the empirical part of the qualification work, a study was conducted on the promotion of cooperation skills in 3–4-year-old children in games. The author of the work created criteria for evaluating cooperation skills. The children were observed for the first time and again, the children's cooperation skills were assessed according to the established criteria, and data on children's cooperation skills were obtained at the beginning and end of the study. To promote cooperation skills, the author of the work used games and described the course of the games. At the end of the study, conclusions were described.

The scope of the qualification work: 41 pages, 10 images, 4 tables, 30 literature sources.

Keywords: preschool, middle preschool age, play, cooperation skills.

Saturs

Ievads	5
1. Teorētiskās atziņas par sadarbības prasmju būtību pirmsskolā	7
1.1. Sadarbības prasmju jēdziena skaidrojums.....	7
1.2. 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmju attīstības likumsakarības	11
1.3. Rotaļas nozīme sadarbības prasmju sekmēšanai	15
2. Pētījums par 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmju sekmēšanas iespējam rotaļā	20
2.1. Pētījuma metodoloģija.....	20
2.2. Bērnu sadarbības prasmju raksturojums pētījuma sākumā	21
2.3. Praktiskā izmēģinājuma darbība sadarbības prasmju sekmēšanai rotaļās	29
2.4. Pētījuma beigu rezultātu apkopojums un analīze	32
Secinājumi.....	37
Ieteikumi	39
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	40

Ievads

Viena no cilvēka pamata vajadzībām ir saskarsme ar citiem. Lai saskarsme būtu pozitīva, vispirms ir jāapgūst komunikācija un sadarbība. Sadarbība ar citiem ir ļoti svarīga, jo notiek pieredzes un zināšanu apmaiņa, kas ir svarīga cilvēka attīstībā. Sadarbojoties var atrast kopīgus risinājumus un samazināt uzdevuma veikšanas laiku (Caurviju prasmes, 2019).

Pirmsskolas vecumā sāk veidoties personība, zināšanas, prasmes, tāpēc šis posms ir ļoti svarīgs. Labvēlīga personības attīstība nodrošina viņam pozitīvu pasaules uztveri, pozitīvu saskarsmi ar apkārtējiem un tālāku attīstību. Sadarbības prasmes ir viens no faktoriem, lai veiksmīgi iekļautos sabiedrībā un tās ētikas normām.

Mūsdienu bērni aizvien retāk ir redzami spēlējamies pagalmos ar citiem bērniem, visbiežāk tas notiek kāda vecāka pārraudzībā. Maza bērna rotaļas un spēles tiek kontrolētas un pārraudzītas un visbiežāk bērni spēlējas paši par sevi, tādējādi neveidojot draudzību ar citiem bērniem. Tas, ko darba autore novēro pirmsskolas izglītības iestādē, ir, ka bērni neprot komunicēt un rotaļāties viens ar otru un, bieži vien, bērnu saskarsme beidzas ar konfliktu. Bērni ir raduši, ka rotaļietas ir tikai viņam vienam, ja viņš kaut ko vēlas, tad viņam tas tiek iedots, pretējā gadījumā seko protests, agresīva uzvedība vai histērija. Diemžēl tās ir sekas tam, ka bērns pārsvarā pavada savu laiku tikai ar vecākiem vai mājās.

Pirmsskolas izglītības iestādē bērns atrodas nepārtrauktā kontaktā ar citiem bērniem un pieaugušajiem. Sadarbības prasmes ir priekšnoteikums, lai saskarsme ar grupas biedriem un pieaugušajiem būtu pozitīva un labvēlīga.

Rotaļa ir galvenā bērnu darbība šajā vecumā un tieši šajā vecumā bērns sāk interesēties par rotaļāšanos kopā ar citiem bērniem, tāpēc sadarbības prasmju sekmēšana ir ļoti svarīga turpmākajai bērna personības attīstīšanai.

Darba autore izvēlējās tematu “Sadarbības prasmju sekmēšanas iespējas rotaļās 3 – 4 gadus veciem bērniem”, jo šajā vecumā bērni vēlas rotaļāties kopā, tomēr vēl to neprot, ko pierāda darba autores prakse. Darba autore uzskata, ka sekmēt bērnu sadarbību var tieši caur rotaļām, jo tā ir galvenā bērnu darbība šajā vecumā.

Pētījuma objekts: rotaļa pedagoģiskajā procesā.

Pētījuma priekšmets: 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmju sekmēšana rotaļā.

Pētījuma mērķis: izpētīt 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmju sekmēšanas iespējas rotaļās.

Pētījuma jautājums: Kā sekmēt 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmes rotaļās?

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par sadarbību un 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmju attīstību.

2. Teorētiski izpētīt sadarbības prasmju sekmēšanas iespējas rotaļās.

3. Analizēt 3 – 4 gadus vecu bērnu attīstības likumsakarības pētāmās problēmas aspektā.

4. Veikt empīrisko pētījumu

5. Apkopot un analizēt pētījumā iegūtos datus.

6. Veikt pedagoģisko izmēģinājuma darbību.

7. Izstrādāt secinājumus.

Pētījuma metodes.

Teorētiskā: teorētiskās literatūras analīze.

Empīriskā: praktiskā izmēģinājuma darbība.

Pētījuma bāze: Jelgavas X pirmsskolas izglītības iestāde (pētījumā piedalās 15 vidējā vecumposma bērni).

1. Teorētiskās atziņas par sadarbības prasmju būtību pirmsskolā

1.1. Sadarbības prasmju jēdziena skaidrojums

Sadarbība ir darbība, kurā vairākiem indivīdiem ir kopīgs mērķis un mērķa sasniegšanai, tie atbalsta un palīdz viens otram (Beļickis, 2000).

A. Špona (2006) definējot jēdzienu sadarbība raksta, ka **sadarbība** ir divu vai vairāku indivīdu saskaņota darbība, lai sasniegtu kopīgo mērķi. Sadarbība rezultātā notiek pieredzes, prasmju, zināšanu un attieksmes apmaiņa (Špona, 2006).

Sadarbība nozīmē “strādāt kopā, lai sasniegtu vienu un to pašu mērķi”. Sadarbība ietver ideju apmaiņu, sagaidīt savu kārtu un viens otra atbalstīšanu, lai paveiktu kaut ko, ar ko ikviens var lepoties. Sadarbība ir kā komandas sporta veids, kurā katrs spēlētājs iegulda savas unikālās prasmes, lai uzvarētu spēli. Izprotot un piedzīvojot kopdarba nozīmi, bērni attīsta sadarbības prasmi, kas ir ļoti svarīga gan akadēmisko, gan sociālo panākumu nodrošināšanai (Conlay, 2024).

Sadarbība ir uz kopīgu mērķi orientēta darbība. **Sadarbību raksturo šādas pazīmes:**

- Vienots mērķis, kas balstīti uz kopīgi veicamiem uzdevumiem;
- Savstarpēja saskarsme un informācijas apmaiņa mērķa sasniegšanai;
- Uzdevumu sadalījums, balstīts uz katra spējām, lai ātrāk sasniegtu mērķi;
- Grupas pozitīvs klimats.

Sadarbības procesā ir svarīga grupas spējas lomu un veicamo uzdevumu sadalē. Tā nav iespējama, ja kāds no grupas neieklausās citu viedoklī, nespēj pieņemt citu idejas vai rast kompromisus (Kaņepēja, 2012).

Sociālās prasmes ir apgūstamas tikai mijiedarbojoties ar citiem, aktīvā sadarbībā, kur veidojas sadarbības situācijas (Nīmante, 2018). Tāpēc ir ļoti svarīgi skolotājam radīt situācijas, kurās bērniem būtu iespējams sekmēt sadarbības prasmes.

V. Purēns (2017) uzskata, ka **sadarbību raksturo trīs elementi**, saruna (sarunas laikā tiek nodota informācija, pieredze un zināšanas), sapratne (viedokļu apmaiņa, kompromiss), kopdarbība (lomu, uzdevumu un pienākumu sadalīšanas un veikšanas process) (Purēns, 2017).

L. Bērziņa norāda uz **vairākiem faktoriem** par to, ko nozīmē sadarboties.

- ✓ prast savstarpēji vienoties;
- ✓ prast pieņemt citu viedokli;
- ✓ veidot kontaktus;
- ✓ veidojas izaugsme;

- ✓ prast būt daļai no komandas;
- ✓ būt atklātam un gatavam uz izaicinājumiem (Bērziņa, 2018).

Aplūkojot dažādas atziņas par sadarbības prasmēm, var secināt, ka sadarbības prasmju pamatā ir spēja komunicēt un vienoties ar saviem komandas vai grupas biedriem, lai sasniegtu kopīgu mērķi. Sadarbības prasmes var sekmēt tikai kopdarbībā ar citiem (Špona, 2006).

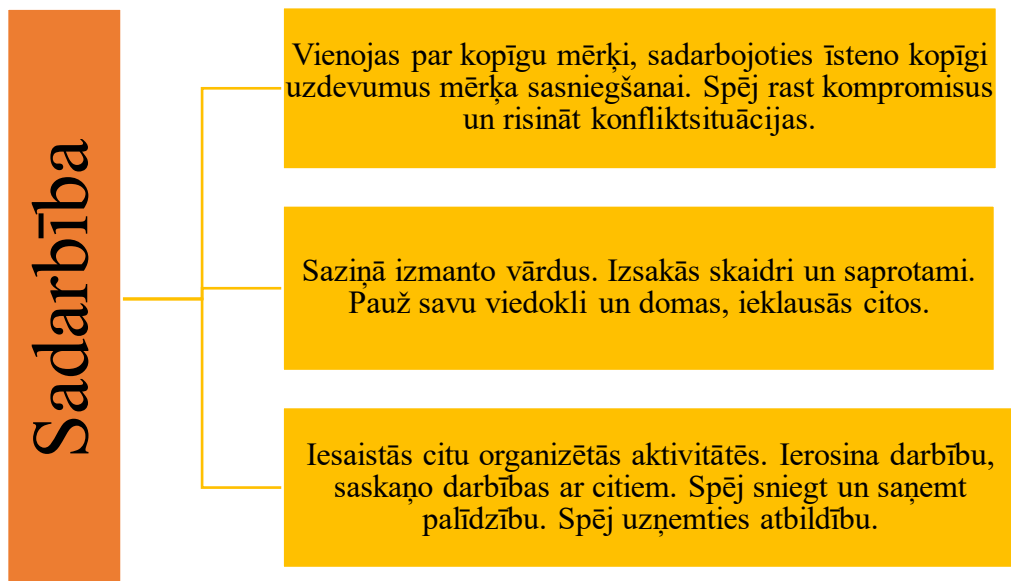
Veiksmīgāki ir tie cilvēki, kuri spēj sadarboties ar tiem, kuri viņiem nepatīk, - tā uzskata L. Bērziņa (2018) Viņa piedāvā savu redzējumu uz faktoriem, kuri norāda uz labu sadarbību un sliktu sadarbību (sk. 1. tabula).

1. tabula. L. Bērziņa labas un sliktas sadarbības faktori

Labas sadarbības faktori	Sliktas sadarbības faktori
<ul style="list-style-type: none"> • Aktīva iesaiste uzdevumu veikšanā un spēja uzņemties atbildību. • Savstarpēja komunikācija. • Atgriezeniskā saite. • Ir zināms mērķis, veicamie uzdevumi un paredzams rezultāts. • Visu iesaistīto ieinteresētība uzdevumu veikšanā un mērķa sasniegšanā. • Pozitīvs klimats (pasaka paldies, uzmundrina viens otru, u.c.). • Spēja ieklausīties un pieņemt citu viedokli. • Pieklājība. • Būt drosmīgam uzdot jautājumus. • Korekta un konstruktīva kritika un spēja to pieņemt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vienpusēja un haotiska komunikācija. • Neieinteresētība par uzdevumu veikšanu un mērķa sasniegšanu. • Tikai viens no komandas veic uzdevumus. • Viens otru pārtrauc un neieklausās viens otrā. • Komandā ir vairāki līderi. • Nepieklājība. • Nevēlēšanās uzņemties atbildību par rezultātu. • Bieži novirzās no tēmas.

Veiksmīgu sadarbību ietekmē daudzi faktori un katrs no tiem ir svarīgs, lai veidotos laba sadarbība. Pirmsskolas mācību programmā sadarbība ir viena no caurviju prasmēm, kuru bērniem ir jāapgūst. Tajā teikts, ka bērniem ir jāapgūst izteikt savas domas un jūtas. Jāprot uzklaut citus, viņu viedokli un jāprot arī pašam izteikt savu viedokli. Bērns mācās izprast savas emocijas un uzvedību un kā viņa uzvedība ietekmē citus. Apgūstot dažādas sociālās prasmes bērni mācās veidot cieņpilnas un draudzīgas attiecības ar apkārtējiem (Pirmsskolas mācību programma, 2018).

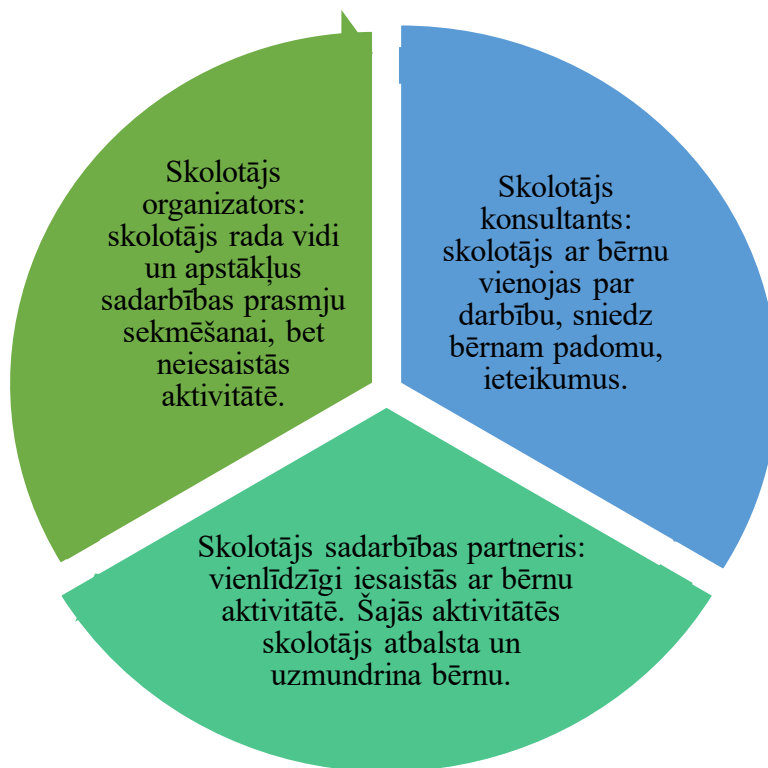
Aplūkojot pirmsskolas mācību programmu, var secināt, ka pirmsskolā bērni nostiprina prasmes, kuras ir nepieciešamas sadarbības attīstībai (skat. 1. attēls).

1. attēls. Sadarbība pirmsskolā (Pirmsskolas izglītības programma, 2018).

Pirmsskolas vecumā tiek likti pamati dažādām bērnu prasmēm, kuras ir nepieciešamas veiksmīgai sadarbībai. Pirmsskolā, skolotājas organizētās rotaļnodarbībās tiek modulētas dažādas situācijas, lai sekmētu šo prasmju attīstību.

Skolotājas loma ir ļoti svarīga sadarbības prasmju sekmēšanai. Pirmsskolas vecuma bērni atdarina pieaugušos, ņem no viņiem piemēru, tāpēc skolotājai ir jārāda piemērs kā veidojas sadarbība, jo arī bērna un skolotājas attiecības balstās uz sadarbību. Skolotājai ir iespēja veidot vidi un apstākļus, lai veicinātu bērnu sadarbības prasmju sekmēšanos. A. Špona norāda uz skolotājas lomu iedalījumu, sadarbības prasmju sekmēšanai (skat. 2. attēls).

2. attēls. Skolotāja lomas sadarbības prasmju sekmēšanā (Špona, 2015).

Aplūkojot A. Šponas skolotājas lomu iedalījumus, var secināt, ka skolotājs iejūtas dažādās lomās, lai sniegtu bērniem piemēru kā notiek sadarbība šajos lomu iedalījumos. Skolotājs sniedz atbalstu, izsaka idejas un ieteikumus, bet atbildība par aktivitātes norisi balstās uz bērnu. Skolotājs rada vidi un apstākļus sadarbības prasmju sekmēšanai. Svarīgi ir tas, ka kopīgajās aktivitātēs ar bērnu, skolotājs ir līdztiesīgs dalībnieks. Tomēr skolotājs sniedz bērnam uzslavas un pozitīvu novērtējumu, tādējādi ceļot bērna pašvērtējumu un apziņu “es varu un man sanāk” (Špona, 2015).

Sadarbība ir daudzveidīgu elementu kopums. Sadarbība ietver sevī tādas lietas kā:

- Toleranci – tā ir prasme līdztiesīgi veikt vienu aktivitāti. Aktivitātes laikā tiek izrādīta spēja vienoties, uzklaustīt, sniegt palīdzību un uzticēties.
- Noteikumu ievērošana – tā ir prasme noteikt un ievērot aktivitātes laikā noteiktos noteikumus, prast sagaidīt savu kārtu.
- Cieņa – tā ir prasme izturēties cieņpilni pret citiem, prast pieņemt citu viedokli un izteikt savu viedokli, atbalstīt citus. Spēt atzīt savas kļūdas un atvainoties.
- Risināt konfliktsituācijas – tā ir prasme rast kompromisu ja atšķiras viedokļi vai domas, spēt saskatīt problēmu un piedāvāt risinājumus (Nīmante, 2018).

Sadarbība nav tikai kopīgas darbības. Sadarbība nozīmē, arī prast ieklausīties, izteikties, pieņemt otru, risināt problēmas, izvirzīt kopīgu mērķi un virzīties uz to. Darba autore secina, ka sadarbības prasme ir viena no sarežģītākajām prasmēm, jo labas sadarbības pamatā ir cilvēka personības attīstība un attieksme pret citiem. Tā ir spēja kontrolēt savu uzvedību un emocijas. Sadarbības prasme ir ļoti svarīga dzīvesprasme, jo sadarbojoties notiek zināšanu un pieredzes apmaiņa, kas ir svarīga cilvēka attīstībā.

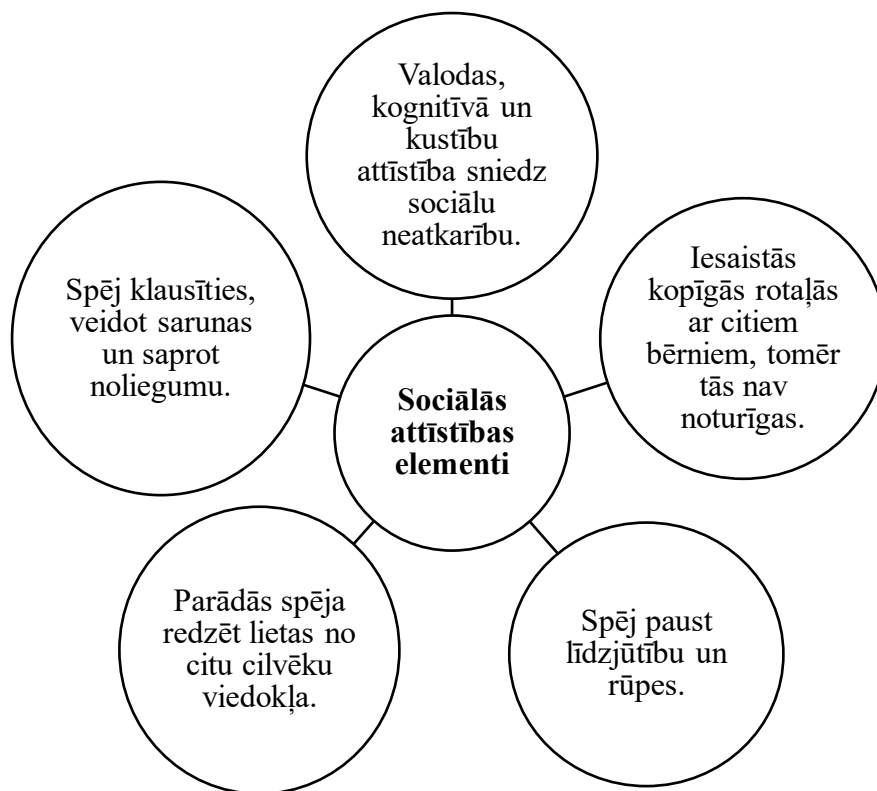
1.2. 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmju attīstības likumsakarības

Šajā vecumā bērniem sāk veidoties interese par rotaļāšanos ar citiem bērniem. Lai starp bērniem veidotos pozitīvas un draudzīgas attiecības, svarīgs nosacījums ir sekmēt bērnu sadarbības prasmes. Kā uzskata L. Bērziņa (2018), labas sadarbības prasmes spēj pat ļoti atšķirīgu bērnu pasargāt no vienaudžu izsmiešanas un izstumšanas no grupas. Veidojoties bērna personībai, saskarsmei ar citiem vienaudžiem ir liela nozīme. Saskarsmē un sadarbībā ar citiem vienaudžiem bērni spēj mācīties viens no otra, viņi izmēģina dažādas lomas, iemācās sabiedrībā pieņemtās normas un noteikumus.

3 līdz 4 gadu vecumā bērns kļūst ne tikai fiziski neatkarīgāks, bet arī emocionāli. Bērnam var pamanīt mazāk dusmu lēkmju, kad atstāj bērnu pirmsskolas iestādē. 3 līdz 4 gadus vecais bērns kļūst sabiedriskāks, kas norāda uz viņu gatavību socializēties (Marks, 2024).

No 3 gadu vecuma mainās bērnu sociālais stāvoklis. Šajā vecumā bērni kļūst gatavi socializēties ar saviem vienaudžiem, veidot draudzīgas attiecības, ievērot vispārpieņemtus noteikumus. Tomēr jāņem vērā, ka tā ir tikai socializēšanās sākuma stadija, līdz ar to, bērni vēl joprojām vairāk laika pavadīs darbojoties paralēli saviem vienaudžiem un reti centīsies ar viņiem iesaistīties kopīgās darbībās. Tāpēc skolotājas loma ir ļoti svarīga, lai veidotu šīs attiecības, jo skolotājai ir jārada apstākļi, lai bērnu socializēšanās notiktu veiksmīgāk (Гладко, 2017).

3 – 4 gadu vecumā tiek izdalīti šādi **sociālās attīstības elementi** (skat. 3. attēlu):

3. attēls. 3 – 4 gadus vecu bērnu sociālās attīstības elementi (Dzintere, Stangaine, 2007)

Šie attīstības elementi norāda uz to, ka bērns ir gatavs veidot draudzīgas attiecības un sadarboties ar citiem. Sadarbojoties ar citiem ir jāprot ieklausīties un veidot sarunas. Svarīga īpašība ir arī spēja būt līdzjūtīgam. Sociālajā attīstībā viens no galvenajiem faktoriem, ka bērns ir gatavs sadarboties ir tas, ka viņš izrāda vēlmi rotaļāties ar citiem.

K. A. Hansena raksturojot 3 – 4 gadus vecu bērnu sociālo attīstību norāda uz sociālās attīstības elementiem, kas apliecina bērna gatavību pilnveidot sadarbības prasmes:

- Bērni sāk dalīties ar savām mantām un ēdienu;
- Sāk iesaistīties sarunās ar pieaugušo un citiem bērniem;
- Iesaistās skolotājas organizētās aktivitātēs (10 – 15 min);
- Iesaistās rotaļās ar citiem bērniem, veido sarunu ar tiem (15 min);
- Spēj sagaidīt savu kārtu (5 min);
- Spēlē lomu rotaļās, attēlojot dažādas lomas un situācijas;
- Spēj ievērot dažus no grupas noteikumiem (Hansena, 2002).

Pilnveidojoties bērna sociālajai attīstībai, pilnveidojas arī bērna gatavība veidot draudzīgas attiecības ar citiem bērniem. Bērns ir psiholoģiski nobriedis komunicēt un sadarboties ar citiem

bērniem un pieaugušo. Šis ir pārejas posms, kad bērnam veidojoties patstāvībai un sava “Es” apziņai, viņš kļūst mazāk piesaistīts saviem vecākiem un vēlas veidot jaunas attiecības ar citiem. Tāpēc ir svarīgi, lai skolotāja rāda piemēru un veido apstākļus pozitīvai sadarbībai.

A. Bandura (1977) norādīja, ka bērni mācās, novērojot citus, atdarinot viņu uzvedību un pēc tam saņemot pozitīvu apstiprinājumu. Pirmsskolā sadarbība tiek sekmēta, kad bērni redz pieaugušos vai vienaudžus veiksmīgi sadarbojamies.

Amerikas psihologu asociācija (APA) norāda, ka 3 – 4 gadu vecumā bērni jau sāk atpazīt emocijas. Viņi spēj noteikt vai kāds ir priecīgs vai bēdīgs un pamazām sāk atpazīt arī sarežģītākas emociju izpausmes kā piemēram alkātīgumu u.c. Šajā vecumā bērni sāk mācīties kontrolēt savas emocijas. Kā norāda APA, bērni izmanto dažādas metodes, viņi aizver acis vai ausis, viņi aiziet prom vai turas pretī kārdinājumam atbildēt. Līdz ar emociju kontroli, bērni retāk izmanto fizisku vardarbību, tā vietā, lai iesistu kādam vai iekostu, viņi sāk izmantot verbālu aizskaršanu. Šajā vecumā bērni sāk kaitināt vai apsaukt citus un viņi izprot noraidījuma spēku.

Savukārt I. Puškarevs norāda, ka 3 – 4 gadus veciem bērniem ir raksturīga agresivitāte un liela aktivitāte, kas nozīmē, ka viņi atrodies telpā ir fiziski aktīvi, skaļi un uzbāzīgi. Šāda uzvedība noved pie tā, ka bērns var fiziski iespaidot citus, kuri arī atrodas šajā telpā (Puškarevs, 2001).

Var secināt, ka bērna agresivitāte mazinās līdz ar savu emociju kontroli. Veidojot sadarbības prasmes ir nozīmīgi, lai bērni spētu atpazīt un nosaukt savas emocijas. Tikai pēc tam bērni spēs tās kontrolēt.

Bērnu sadarbības prasmju sekmēšanā skolotājam ir jāpārzina bērnu vecumposma īpatnības. Kā arī jāzina, par to, kas var traucēt bērnu sadarbības prasmju attīstību. Ir vairākas lietas, kuras traucē bērnu sadarbības prasmju attīstību un kurām būtu jāpievērš uzmanība:

1. Kautrīgums. Ja bērns ir kautrīgs, tas tikai nozīmē, ka viņam būs nepieciešams ilgāks laiks, lai sekmētu sadarbības prasmes. Šādiem bērniem ir vairāk nepieciešama skolotājas palīdzība un atbalsts. Skolotājam ir jāparāda piemērs kā cīnīties ar savu nepārliecinātību un kautrīgumu. Skolotājam ir jāsaprot, kas rada bērnam drošības sajūtu un modelējot dažādas situācijas, skolotāja var palīdzēt bērnam kļūt pārliecinātākam par sevi.

2. Nefleksibla domāšana. Bērniem nereti ir grūti izprast savas rīcības sekas vai savas darbības, lai sasniegtu vēlamu. Piemēram, nereti bērni nesaprot, ka ir izdarījuši kaut ko sliktu, nodarījuši kādam pāri. Skolotāja var pastāstīt un paskaidrot bērniem radušos situāciju caur savu piemēru. Norādot, ka nepieciešams palūgt piedošanu vai norādot uz sekām, kas rodas kādas

darbības rezultātā. Bērniem ir jāpamāca, kā iesaistīties citu bērnu rotaļās, kā uzaicināt uz savām rotaļām. Jāiemāca bērnam dažādas nomierināšanās un domāšanas stratēģijas.

3. Vecumam neatbilstošas prasmes vai prasības. Katra bērnam attīstība norit atšķirīgi, tāpēc vienaudžu attīstības līmenis var būt atšķirīgs.

4. Grūtības izprast sociālos signālus. Bērniem ir grūti izprast un atšķirt dažādus uzvedības modeļus. Lai palīdzētu bērnam, nepieciešams pievērst viņa uzmanību neparastai uzvedībai filmās, multfilmās, utt. Tāpat ir nepieciešams bērnam paskaidrot par dīvainu un nepieņemamu uzvedību, manierēm un saskarsmi.

5. Piemērotu uzvedības modeļu trūkums. Dažreiz bērnu uzvedība sabiedrībā ir pavisam nepieņemama, kas traucē attīstīt bērna sadarbības prasmes. Tāpēc skolotājam ir jāmodelē dažādas situācijas, lai veicinātu sadarbību. Jāiemāca bērnam atvainoties, pieņemt atvainošanos, spēt vienoties u.c.

6. Impulsu kontroles trūkums. Bērni vēl nespēj kontrolēt savas emocijas un impulsus, kas traucē kontrolēt arī uzvedību.

7. Slikti attīstītas verbālās prasmes. Ja bērnam ir grūtības paust savas emocijas vai domas verbāli, tad viņš to dara caur savu uzvedību. Šādās situācijās bērna uzvedība var būt pat agresīva, jo tas, ka viņš nespēj izteikt vārdiem to ko viņš vēlas, rada viņā dusmas (Bērziņa, 2018).

Šajā vecumā bērniem ir izteikti liela emocionalitāte. Bērns vēl līdz galam neizprot savas emocijas un nespēj pār tām valdīt. Šajā vecumā bērni ir diezgan neiecietīgi pret apkārtējiem un gadījumos, kad viņi kaut ko nevēlas darīt, vai arī kaut ko vēlas (Kalvāns, 2018).

Ļoti līdzīgās domās ir arī psiholoģe M. Gladko (*Гладко*), viņa norāda, ka jaunākā pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīga paaugstināta uzbudināmība, kas izraisa viņu ātru nogurumu. Bērni vēl neizprot, kā kontrolēt savu uzvedību un viegli pāriet no satraukuma un aktīvām kustībām uz noslēgtību un atsvešināšanos. Vēl viena šī vecuma iezīme, ka viņi slikti saprot verbālos norādījumus (Гладко, 2017).

3 – 4 gadu vecumā notiek strauja **valodas attīstība**. Viņš atceras daudz jaunu vārdu no pasakām, multfilmām un pieaugušo sarunām. Bērns parasti sāk daudz vairāk interesēties par saziņu nekā iepriekš. Bērns saprot lielāko daļu no tā, ko viņam saka citi, un no konteksta spēj uzminēt vārdu nozīmi, ko viņš nezina. Tātad 3-4 gadus veci bērni mēdz saprast daudz vairāk vārdu, nekā spēj pateikt (Александров, 2020).

Sadarbības veidošanai, valodas attīstībai ir liela nozīme, jo bērniem ir jāspēj vienoties par rotaļas noteikumiem, jāprot veidot sarunas. Jo labāka ir valodas attīstība, jo vieglāk bērnam ir komunicēt ar apkārtējiem un veidot draudzīgas attiecības.

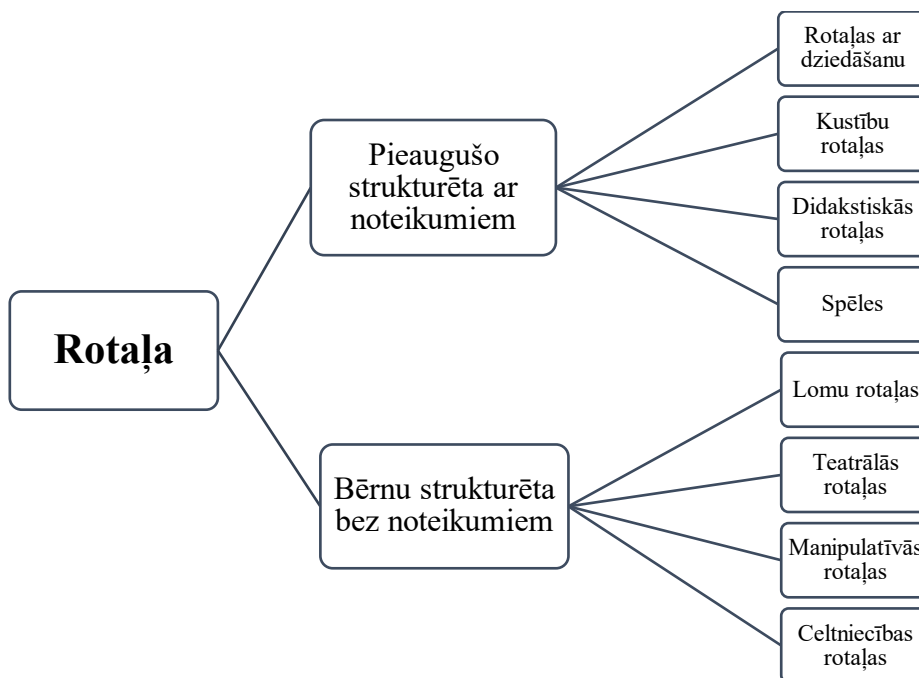
Apmēram 3 gadu vecumā bērns var lietot teikumus, kas sastāv no 3–5 vārdiem vai pat vairāk. Uzlabojas arī artikulācija, un tagad sveši cilvēki sāk saprast lielāko daļu no bērna teiktā. Viņš spēj raksturot attēlu vispārīgi un pat norādīt uz detaļām. Līdz 4 gadu vecumam bērna runa sastāv no diezgan gariem teikumiem (5-6 vai vairāk vārdiem), un apkārtējie saprot gandrīz visu, ko viņš vēlas pateikt. Bērns, savukārt saprot arī lielāko daļu viņam adresēto vārdu un var izpildīt vienkāršus 2-3 punktu norādījumus, par pazīstamiem priekšmetiem. 4 gadus vecs bērns saprot tādas īpašības vārdus kā “garš” vai “plāns” un runā pauž tādas emocijas kā “laimīgs” vai “bēdīgs” (Александров, 2020).

1.3. Rotaļas nozīme sadarbības prasmju sekmēšanai

Viens no interesantākajiem un efektīvākajiem izglītības līdzekļiem ir rotaļas. Rotaļu būtība ir tāda, ka bērnam tiek piedāvāti noteikti uzvedības modeļi. Spēles laikā viņam patstāvīgi jāpieņem lēmumi un jāveic noteiktas darbības. Tā rezultātā bērns neviļus sāk domāt par cilvēku savstarpējo attiecību sarežģītību un smalkumiem, analizējot, protams, savā bērnišķīgajā līmenī. Visbiežāk rotaļās bērns atdarina pieaugušo uzvedību. Dažādās situācijās viņš iejūtas vecāku, viesmīļu, šoferu, celtnieku, pilotu un citās lomās. Atdarīnot šos lomu modeļus, viņš vienlaikus mācās pieņemt pareizos lēmumus, saskaņojot tos ar apkārtējās sabiedrības morāles un ētikas standartiem. Tādējādi bērns, pats to nemanot, sagatavo sevi pieaugušo dzīvei, mācās veidot plānus, risināt konfliktus utt. (Анатольевна, 2022).

Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā, “**rotaļa**” tiek definēta kā izklaidējoša un interesanta darbība, laika īsināšanai, atpūtai, sava redzes loka paplašināšanai, jaunu zināšanu un prasmju apguvei kā arī draudzīgu un pozitīvu attiecību veidošanai. Pirmsskolas izglītības iestādē rotaļa ir svarīga mācīšanās darbība (Beļickis, 2000).

Pirmsskolā galvenā bērnu darbība ir rotaļa. Rotaļas ir daudz un dažādas. I. Stangaine ir izveidojusi šādu rotaļu klasifikāciju (skat. 4. attēls):

4. attēls. I. Stangaines rotaļu klasifikācija (Stangaine, 2014).

Bērnu strukturētām rotaļām ir raksturīgs tas, ka šīs rotaļas ir spontānas un balstās uz tā brīža bērna interesēm. Visbiežāk tajās nav noteikumi. Bērnu rotaļās ir raksturīga dažādu situāciju izspēlēšana. Šīs rotaļas palīdz bērnam tikt galā ar stresu, emocijām iejusties dažādās lomās, mazināt trauksmi. Rotaļas ir svarīgas bērna attīstībā. Tajā skaitā arī sadarbības prasmju attīstībā. Ar rotaļu palīdzību bērnam veidojas pareizas uzvedības modulis, kas ir svarīgs, lai veiksmīgi iekļautos sabiedrībā (Jurgena, 2002).

Savukārt V. Romenkova rotaļas ir klasificējusi šādi:

- Didaktiskās rotaļas- šo rotaļu ierosinātājs ir pieaugušais, šīs rotaļas izmanto dažādu prasmju un zināšanu sekmēšanai, atbilstoši bērnu vecumam, interesēm un spējām. Pieaugušais šajās rotaļās ir novērotājs.
- Rotaļas ar noteikumiem- šo rotaļu ierosinātājs visbiežāk arī ir pieaugušais. Šīs parasti ir dažādas kustību rotaļas, rotaļas ar sporta elementiem, dažādas stafetes. Šajās rotaļās pieaugušais novēro, lai rotaļas noteikumi tiktu ievēroti.
- Celtniecības rotaļas- šo rotaļu ierosinātājs ir bērns. Pieaugušais iesaistās tikai pēc bērna aicinājuma un ir arī tad seko bērna noteikumiem.
- Lomu rotaļas- šo rotaļu ierosinātājs var būt gan pieaugušais, gan bērns. Tomēr abos variantos bērns ir galvenais rotaļas virzītājs. Pieaugušais seko rotaļas gaitai un mēģina sekot bērna izdomātam scenārijam.

- Manipulatīvās rotaļas- šo rotaļu ierosinātājs visbiežāk ir bērns. Šajās rotaļās pieaugušais ir novērotājs un iesaistās tikai pēc bērnā uzaicinājuma.
- Režisoriskās rotaļas- šo rotaļu ierosinātājs arī visbiežāk ir bērns, tāpat kā manipulatīvajās rotaļās, pieaugušais ir tikai novērotājs un iesaistās pēc bērnā uzaicinājuma, ievērojot bērnā rotaļas nosacījumus (Romenkova, 2008).

Rotaļās tiek apgūtas svarīgas prasmes, kas veicina bērnu sadarbības prasmes:

- spēja paust savas domas un jūtas;
- līdzjūtību;
- risināt konfliktsituācijas;
- cieņu;
- spēju uzņemties atbildību par savu rīcību un lēmumiem (Krinkele, 2002).

Rotaļājoties bērni veido kontaktu viens ar otru, mācās sadarboties, saskaņo savas darbības, izsaka savas domas (Dzintere, Stangaine, 2007). Tādās pašās domās arī ir D. Singers (2014), kurš norāda, ka rotaļās bērni mācās sarunāties, uzklausi un atrisināt konfliktus, kas ir sadarbības pamatprasmes (Singer, 2014).

Lomu rotaļas parasti ir bērnu ierosinātas. Šajās rotaļās bērni izspēlē dažādas situācijas un iejūtas dažādās lomās. Lielāki bērni jau spēlējas divatā vai nelielā grupā. Lomu rotaļās bērniem ir jāprot sadalīt lomas, vienoties par rotaļas sižetu, bērnam ir jāspēj paredzēt sava rotaļu biedra rīcība rotaļas laikā un jāspēj pielāgoties rotaļu sižetam (Dzintere, 2000). Lomu rotaļas palīdz bērniem iejusties citu lomās, attīstot empātiju un izpratni par citu vajadzībām (Whitebread, 2012).

J. Pellija (*Julia Pelly*) savā rakstā par **sadarbības rotaļām – cooperative play**, raksta šādi, ka sadarbības rotaļas ir pēdējā no sešām rotaļu stadijām, kurām bērns iziet cauri. Tas ir rotaļu gala rezultāts, kad bērni ir apguvuši sadarbības prasmes un spēj kopīgi rotaļāties. Šīs **sešas rotaļu stadijas** viņa ir klasificējusi šādi:

1. Stadija. Rotaļas neesamība. Pirmais posms, kad zīdāinis sāk izjust pasauli caur savām maņām. Viņi kustina savu ķermeni un mijiedarbojas ar objektiem vienkārši tāpēc, ka tas ir interesanti vai tāpēc, ka jūtas labi.

2. Stadija. Vientuļa rotaļa. Bērni pāriet uz neatkarīgu vai vientuļu rotaļāšanos. Šajā posmā bērns spēlēsies viens pats, maz vai nemaz neņemot vērā to, ko dara citi pieaugušie vai apkārtējie bērni.

3. Stadija. Vērotājs. Bērni vēro citu bērnu rotaļāšanos, bet neiesaistās rotaļā.

4. Stadija. Paralēlās rotaļas laikā bērni spēlēsies blakus citiem bērniem un to tuvumā, nespēlējot ar viņiem. Bērniem bieži patīk rosība, kas rodas, atrodoties citu bērnu tuvumā, taču viņi vēl nezina, kā iesaistīties citu spēlēs vai lūgt citus bērnus iesaistīties viņu spēlēs.

5. Stadija. Asociatīvās rotaļas laikā bērni spēlēsies viens ar otru, bet neorganizē spēli kopīga mērķa sasniegšanai. Bērni var sarunāties, smieties un spēlēties kopā, taču viņiem ir pilnīgi atšķirīgi priekšstati par spēles iznākumu, ko viņi katrs spēlē.

6. Stadija. Sadarbības rotaļas. Rotaļājoties ar citiem ir noteikts mērķis, lomu darbību sadalījums starp spēlētājiem (Pelly, 2020).

Līdz aptuveni 2 vai 3 gadu vecumam bērni atrodas ceturtajā stadijā. No malas varētu izskatīties, ka bērni spēlējas kopā, tomēr tā ir paralēlā rotaļāšanās. Bērni var spēlēties tuvu viens otram, iespējams ar tām pašām rotaļlietām, tomēr viņi spēlē katrs savu spēli. Ap trīs gadu vecumu, bērniem sāk parādīties interese par rotaļām ar citiem bērniem, tomēr viņi vēl neprot iesaistīties citu bērnu rotaļās vai arī iesaistīt bērnus savās rotaļās. Kopīgās rotaļas balstās uz bērnu sadarbību, kas ietver sevī, komunikāciju, konfliktu risināšanu, spēju vienoties u.c. Tāpēc ir ļoti svarīgi jau no trīs gadu vecuma, veicināt bērnu sadarbības prasmju attīstību (Johnson & Johnson, 1999).

Pareiza rotaļu atlase veicina bērnu sadarbības prasmju pilnveidošanos. S. E. Aleksandrova (*Александровна*) norāda uz rotaļu veidiem, kas sekmē bērnu sadarbības prasmes. Šīs rotaļas palīdz bērniem pakāpeniski iekļauties vienaudžu grupās:

- ✓ kustību rotaļas – tās ir jautras un veicina pozitīvas emocijas. Šo rotaļu mērķis ir veidot draudzīgas attiecības starp bērniem kopīgās aktivitātēs un tuvināt bērnus un pieaugušos;
- ✓ lomu rotaļas – no vienas puses, rīkojoties saskaņā ar vienu vai otru varoņa tēlu, bērns vieglāk tiek galā ar daudziem uzdevumiem un mācās nemanot; no otras puses, tiek aktivizēta bērnu iztēle, veicinot kopīgu radošo spēļu sarežģītāku formu attīstību;
- ✓ didaktiskās rotaļas - rotaļas koncepcija šeit ir balstīta uz bērna interesi par garīgo darbību. Mācīšanās izaicinājums ir pati rotaļas būtība. Tās risinājums kļūst par nosacījumu bērnu rotaļīgai saziņai savā starpā;
- ✓ rotaļas – sacensības - tajās bērns var salīdzināt sevi ar citiem. Viņi sagatavo bērnus pareizi novērtēt savas spējas un sasniegumus (Александровна, 2016).

Analizējot teorētisko literatūru par rotaļu nozīmi sadarbības prasmju sekmēšanai, darba autore secina, ka rotaļas pats labākais līdzeklis, lai sekmētu bērnu sadarbības prasmes. Darba

autore ir izdalījusi pašus svarīgākos faktoros, kas norāda, ka rotaļas sekmē sadarbības prasmju veidošanos:

- *galvenā bērnu darbība pirmsskolas vecumā;*
- *jautras un interesantas;*
- *daudzveidīgas;*
- *visbiežāk rotaļā piedalās vairāki bērni;*
- *jāspēj vienoties par rotaļas sižetu un noteikumiem.*

2. Pētījums par 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmju sekmēšanas iespējam rotaļā

2.1. Pētījuma metodoloģija

Pētījums tika veikts Jelgavas X pirmsskolas izglītības iestādē. Pētījumā piedalījās 15 pirmsskolas vecuma bērni, vecumā no 3 līdz 4 gadi. Pētījuma mērķis bija izpētīt 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmju sekmēšanas iespējas rotaļās. Lai izpētītu 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības sekmēšanas iespējas rotaļās, tika izveidots pētījuma plāns:

1. Aprakstīt pētījumā izmantotās metodes.
2. Aprakstīt pētījuma bāzi.
3. Izveidot sadarbības prasmju vērtēšanas kritērijus.
4. Atlasīt un praktiski izmantot rotaļas sadarbības prasmju sekmēšanai.
5. Apkopot un aprakstīt pētījuma sākumā un beigās iegūtos rezultātus.
6. Veikt secinājumus.

Pētījuma ietvaros tika izmantotas pētnieciskās metodes:

Novērošana. Pētnieciskā novērošana ir metode, kuru izmanto, lai iegūtu datus par pētāmo objektu. Tā ir viena no vecākajām un izmantotākajām pētniecības metodēm. Tās pamatā ir objekta novērošana darbībā, dabiskos apstākļos (Špona, 2004). Novērošanas mērķis ir noteikt pētījuma hipotēzes vai teorijas pārbaudīšana (Beļickis, 2000).

Darba autore izmantojas novērošanas metodi, lai novērotu bērnu sadarbības prasmju izpausmi un noteiktu sadarbības prasmju apguves līmeni.

Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība. Šīs metodes mērķis ir radīt apstākļus, praktiski izmēģinot pētāmo darbību un fiksēt iegūtos rezultātus (Beļickis, 2000).

Darba autore izmantoja šo metodi, radot bērniem apstākļus sadarbības prasmju izpausmes rotaļās.

Lai varētu novērtēt bērnu sadarbības prasmju līmeni, darba autore izveidoja sadarbības prasmju vērtēšanas kritērijus. Kritēriji tikai veidoti balstoties uz pirmsskolas mācības programmas paraugā, 2. vecumposma sadarbības prasmju apraksta (skat. 2. tabulu):

2. tabula. Sadarbības prasmju vērtēšanas kritēriji (Pirmsskolas mācību programma, 2018)

	Apguvis -3 punkti	Turpina apgūt -2 punkti	Sācis apgūt - 1 punkts
Rotaļājas pārī un/vai nelielā grupā.	<i>Rotaļājas pārī vai nelielā grupā, vai ar visiem grupas bērniem</i>	<i>Darbojas pārī vai nelielā grupā, lai paveiktu uzdevumu, bet ar saviem draugiem un domu biedriem</i>	<i>Izrāda vēlmi, bet neiesaistās rotaļā ar citiem vai to dara ar skolotājas pamudinājumu</i>
Atšķir labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem.	<i>Spēj atšķirt labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem, prot lūgt piedošanu, prot paskaidrot arī cietiem par sliktu vai labu uzvedību</i>	<i>Ar skolotājas norādījumu spēj atpazīt labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem.</i>	<i>Nespēj atšķirt labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem.</i>
Pieņem palīdzību un piedāvā palīdzību citiem.	<i>Spēj piedāvāt palīdzību citiem un pieņem to, ja tas ir nepieciešams (rotaļā vai kādā uzdevumā)</i>	<i>Ar skolotājas atbalstu piedāvā un pieņem palīdzību.</i>	<i>Nepieņem un nepiedāvā palīdzību citiem, bet skolotājas mudināts cenšas palūgt palīdzību (piemēram trūkstošu materiālu kādam darbiņam)</i>

2.2. Bērnu sadarbības prasmju raksturojums pētījuma sākumā

Lai novērtētu bērnu sadarbības prasmju apguves līmeni, darba autore ir apkopojusi bērnu raksturojumu, pētāmās problēmas aspektā. Aprakstīto bērnu vārdi ir mainīti.

Aurēlija. Meitene ir ļoti klusa un kautrīga. Labprāt vēro kā citi bērni rotaļājas. Pati neiesaistās rotaļās. Pēc uzaicinājuma no citu bērnu puses, ļoti kautrīgi mēģina iesaistīties, tomēr neizrāda nekādu aizrautību, līdz ar ko bērni viņai nepievērš uzmanību un meitene aiziet prom. Meitene ļoti labi atšķir labu uzvedību no sliktas, nav no tiem bērniem, kuri izraisa vai iesaistās konfliktos. Meitene nepiedāvā savu palīdzību citiem. Meitene spēj pieņemt palīdzību.

Estere. Estere ir no tiem bērniem, kuriem patīk, lai viss notiktu tikai pēc viņas prāta. Meitene visbiežāk rotaļājas ar savu draudzeni pārī. Par cik meitene sāk skaļi blaut vai raudāt, ja kaut kas nav pēc viņas prāta, citi bērni vairs neizrāda vēlmi kopīgi ar viņu rotaļāties. Ja meitene redz, ka kādai bērnu grupīnai ir interesanti, viņa mēģina iesaistīties, bet kolīdz viņa sāk darīt pa savam, rotaļa pajūk. Brīžos, kad meitene nerotaļājas ar savu draudzeni, viņai ļoti patīk atrasties skolotājas tuvumā, bieži nāk samīļoties ar skolotāju. Meitenei vēljoprojām ir jāatgādina par to, kā ir jāizturas pret citiem bērniem, jo viņa var arī kādu pagrūst, ja viņai šķiet, ka viņai "bāžas" virsū,

viņa kliež uz citiem bērniem. Meitene nepiedāvā savu palīdzību citiem bērniem, ja kāds no bērniem mēģina palīdzēt viņai, tad ir dažādi, dažkārt pieņem palīdzību, bet visbiežāk atgrūž bērnu.

Toms. Toms ir ļoti gudrs un zinātkārs zēns. Savam vecumam ļoti labi runā un spriež. Zēns ir ļoti draudzīgs. Pārsvarā rotaļājas ar zēniem, bet no grupas ir arī dažas meitenes ar kurām rotaļājas. Visbiežāk zēns ir tas, kurš iesaista citus bērnus rotaļās. Tomēr zēnam dažkārt ir grūtības nokontrolēt savu uzvedību. Zēnam patīk “pakaitināt” citus bērnus, atņemt rotaļlietu un bēgt projām. Viņš var arī kādu bērnu pagrūst. Pēc skolotājas aizrādījumu par savu uzvedību, viņš īsti nereaģē un turpina darīt to pašu. Zēnam patīk piedāvāt savu palīdzību, jo savus darbiņus viņš izdara ātrāk par citiem bērniem, tomēr zēns nelabprāt pieņem palīdzību no citiem bērniem.

Ešlijs. Zēnam ir diezgan mazs vārdu krājums. Līdz ar to viņam ir grūtības komunicēt ar bērniem rotaļās. Zēns pats neiesaistās bērnu rotaļās. Dažreiz viņš mēģina kādu no grupas zēniem iesaistīt savā rotaļā, bet tā kā rotaļā nav īpaša komunikācija starp bērniem, tad otrs bērns ātri vien sāk darīt kaut ko citu. Zēns diezgan agresīvi reaģē ja kāds paņem rotaļlietu ar kuru viņš vēlas spēlēties. Iespējams tāpēc, ka zēnam ir grūtības izteikties, viņš sāk skrāpēt un grūstīt bērnu, paralēli viņš pats sāk ļoti raudāt. Zēns neizrāda arī lielu interesi par iesaistīšanos skolotājas organizētajās rotaļās. Zēns nelabprāt piedāvā savu palīdzību citiem bērniem, tomēr spēj pieņemt palīdzību no citiem bērniem.

Margarita. Meitene ir pašpietiekama. Viņa sāk rotaļāties un viņa ap sevi savāc diezgan daudz bērnus. Viņai ir laba iztēle un viņa izdomā interesantas rotaļas. Viņa vada spēles procesu un bērni viņai seko. Starp meitenēm viņa ir līdere. Meitenei ir labs vārdu krājums. Ļoti patīk runāties ar skolotāja. Meitene izprot labu rīcību un sliktu rīcību saskarsmē ar citiem. Dažreiz meitene palīdz atrisināt strīdu, kas ir izveidojies starp bērniem, tikai ja tas ir noticis viņas rotaļas laikā. Meitene neiesaistās citu bērnu rotaļās, jo viņa parasti izveido savas. Meitenei ļoti patīk piedāvāt savu palīdzību citiem bērniem, no citiem bērniem palīdzību parasti nepieņem. Meitenei arī nepatīk pieņemt palīdzību no skolotājas, visu cenšas izdarīt pati.

Mihails. Zēnam latviešu valoda ir otrā valoda, saprot tikai dažas frāzes, tomēr arī krievu valodā zēns runā diezgan slikti. Zēns ir ļoti agresīvs un ja viņš rotaļājas tas ir uz neilgu brīdi. Zēns parasti uzbāžas citiem bērniem. Viņš īsti neprot rotaļāties, tāpēc viņš citus bērnus kaitina, ņem nost rotaļlietas, izraisa konfliktus un kautiņus. Viņš var iesist gan zēnam, gan meitenei. Pēc skolotājas aizrādījumiem zēns ir dusmīgs un apvainojies, it kā nesaprastu par ko viņam ir aizrādīts. Zēns slikti izprot sliktu rīcību no labas. Zēns nepiedāvā savu palīdzību un arī nevēlas pieņemt citu bērnu palīdzību, sāk kliegt, lai no viņa iet prom.

Rēzija. Rēzija ir ļoti aktīva un skaļa meitene. Meitenei patīk spēlēt dažādas lomu rotaļas, visbiežāk viņa spēlē, ka ir mamma. Meitene dažreiz arī iesaistās citu bērnu rotaļās, bet viņai ātri apnīk. Viņa parasti spēlējas ar vienu meiteni no grupas, tomēr abas bieži vien konfliktē, pēc tam atkal spēlējas kopā. Meitene izprot labu rīcību no sliktas, meitene nav agresīva. Meitene nepiedāvā savu palīdzību citiem bērniem un nepieņem palīdzību no citiem, tomēr bieži jautā palīdzību skolotājai.

Gusts. Gusts ir ļoti mīļš zēns. Ļoti reti viņš rotaļājas ar zēniem, pārsvarā iesaistās rotaļās ar meitenēm. Patīk spēlēt lomu rotaļas, mazāk iesaistās kustību rotaļās. Zēns nav no tiem, kurš iesaista citus bērnus, viņš labprātāk iesaistās citu bērnu rotaļās. Zēns izprot labu rīcību no citas, bieži vien ir tas, kurš mierina un samīļo kādu. Zēns labprāt pieņem palīdzību no citiem bērniem, tomēr savu palīdzību viņš nepiedāvā.

Bogdans. Zēns bieži spēlējas viens pats. Viņš izrāda vēlmi rotaļāties ar citiem bērniem, tomēr viņi nevēlas viņu pieņemt savās rotaļās. Zēns ļoti daudz raud, ja viņam kaut kas nesanāk, ja kāds ir paņēmis rotaļlietu ar kuru viņš ir vēlējis rotaļāties, utt. Bieži vien raudāšana ir kopā ar kāju dauzīšanu, kliegšanu un mantu mešanu. Zēns var arī iesit citam bērnam. Zēns neizprot labu rīcību no sliktas. Kad skolotāja aizrāda, zēns vēl skaļāk sāk kliegt un nevēlas nomierināties. Zēns negrib palīdzēt citiem un negrib, lai kāds palīdz viņam.

Amēlija. Meitene ir klusa. Viņa neizrāda vēlmi iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem. Ļoti reti rotaļājas viena pati. Parasti meitene zīmē vai krāso. Meitene izprot labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem. Meitene nepiedāvā savu palīdzību citiem bērniem, retās reizēs meitene pieņem palīdzību no citiem.

Anrijs. Zēns ir ļoti aktīvs. Zēnam ir labs vārdu krājums. Zēnam patīk kustību rotaļas. Viņš izdomā dažādas spēles un aicina bērnus iesaistīties, tomēr pats neizrāda vēlmi iesaistīties citu bērnu rotaļās. Zēns nav fiziski agresīvs, tomēr bieži konfliktē ar citiem zēniem, jo viņš uzskata, ka citi nemāk spēlēt viņa spēles. Pret meitenēm izturas labi un ar viņām zēns nekonfliktē. Zēnam ļoti patīk sarunāties ar skolotāju, ja nespēlē spēli, tad labprāt pavada laiku pie skolotājas. Zēnam nepatīk, ja viņam kāds mēģina palīdzēt vai saka kas viņam ir jādara, savu palīdzību viņš arī nepiedāvā.

Fedors. Zēns ir atturīgs un neizrāda vēlmi iesaistīties citu bērnu rotaļās. Visbiežāk zēns spēlējas viens pats ar celtniecības rotaļlietām. Zēns ir pieklājīgs un labi audzināts. Zēns labi izturas pret saviem grupas biedriem un neiesaistās konfliktos. Zēns pieņem palīdzību no citiem grupas biedriem, tomēr pats savu palīdzību nepiedāvā.

Darja. Meitene ir ļoti aktīva un sabiedriska. Meitene labprāt iesaistās citu bērnu rotaļās, reti viņa ir tā kas veido kopīgas rotaļas. Meitenei ļoti patīk komandēt citiem, dažreiz bērniem tas nepatīk un viņi vairs nevēlas, lai viņa tālāk rotaļātos. Meitene nav agresīva, bet spēj izraisīt konfliktu, jo viņa nesaprot, kāpēc bērni vairs nevēlas ar viņu turpināt rotaļāties. Meitenei patīk piedāvāt savu palīdzību citiem bērniem, bet viņa to pārveido par bērnu komandēšanu un tad viņai saka, lai viņa iet prom. Meitene nelabprāt pieņem palīdzību no citiem.

Maksims. Zēns ir skaļš un ļoti aktīvs. Zēns izrāda vēlmi iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem, bet viņam ātri apnīk un viņš sāk spēlēt viens pats. Zēnam nepatīk, ja kaut kas nav pa viņa prātam, tad zēns sāk ņemt nost rotaļlietas vai pārlikt tās, kas galu galā izraisa konfliktu. Zēns nesit bērnus, bet kad viņš ir dusmīgs, tad var iemest ar kādu rotaļlietu. Zēnam īsti neizprot labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem bērniem. Zēns nepiedāvā savu palīdzību citiem bērniem un arī pats nelabprāt pieņem palīdzību no citiem, tajā skaitā arī no skolotājas.

Vasiļina. Meitene neko nesaprot latviski. Viņa raud kad viņu atved uz grupu. Meitene ir dusmīga un nevēlas ne ar vienu runāt. Viņa bieži vien sēž viena pati pie galda un krāso. Meitene nevēlas kontaktēties ne ar vienu bērnu, viņa nevēlas dot nevienam roku, kad jāiet ir pa pāriem. Ļoti retās reizēs, meitene iesaistās skolotājas organizētajās rotaļās, bet tikai tad ja viņa šo rotaļu ir redzējusi un tad ja tā ir jautra. Ja meitenei šķiet, ka viņa kaut kādā veidā zaudē, viņa sāk raudāt. Meitene nekonfliktē ar citiem bērniem, jo viņa neveido ar viņiem nekādu saskarsmi. Meitene nevēlas palīdzēt un nepieņem citu bērnu palīdzību.

Darba autore ir izveidojusi tabulu (skat. 3. tabulu), kurā ir apkopojusi bērnu sadarbības apguves prasmes pētījuma sākumā.

3. tabula. Bērnu sadarbības prasmju apguves līmenis pētījuma sākumā (Autores veidota)

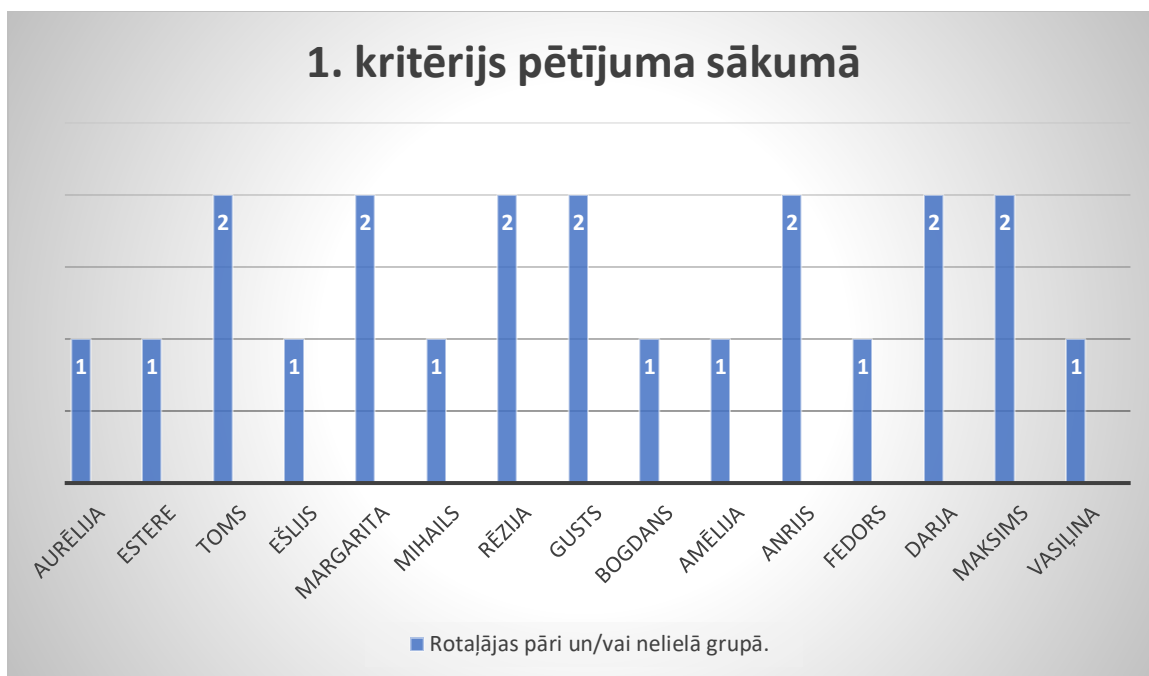
	Rotaļājas pāri un/vai nelielā grupā.	Atšķir labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem.	Pieņem palīdzību un piedāvā palīdzību citiem.
<i>Aurēlija</i>	1	3	2
<i>Estere</i>	1	2	1
<i>Toms</i>	2	2	2

<i>Ešlijs</i>	1	1	2
<i>Margarita</i>	2	3	2
<i>Mihails</i>	1	1	1
<i>Rēzija</i>	2	3	2
<i>Gusts</i>	2	3	2
<i>Bogdans</i>	1	1	1
<i>Amēlija</i>	1	3	2
<i>Anrijs</i>	2	2	1
<i>Fedors</i>	1	2	2
<i>Darja</i>	2	2	2
<i>Maksims</i>	2	2	1
<i>Vasiļina</i>	1	1	1

Labākai prasmju apguves pārskatāmībai un analīzei, darba autore ir atspoguļojusi iegūtos prasmju radījumus diagrammās. Diagrammas ir veidotas, lai parādītu katru prasmi pētījuma sākumā. Lai varētu iegūtos datus atspoguļot diagrammās, darba autore prasmju līmeni ir novērtējusi ar punktu skaitu:

- 1 punkts- sācis apgūt
- 2 punkti- turpina apgūt
- 3 punkti -apguvis

Pirmajā diagrammā ir redzami iegūtie rezultāti par bērnu prasmi rotaļāties pāri vai nelielās grupās ar saviem grupas biedriem (skat. 5. attēls).

5. attēls. Sadarbības prasmju vērtējums rotaļām pāri un/vai nelielā grupā pētījuma sākumā

Aplūkojot diagrammas datus var secināt, ka no 15 bērniem 8 bērnu sadarbības prasmes ir novērtētas ar vismazāko punkta skaitu, kas norāda, ka šie bērni neiesaistās rotaļās ar citiem bērniem vai arī to dara tikai pēc skolotājas pamudinājuma. 7 bērniem sadarbības prasmes ir novērtētas ar 2 punktiem, kas norāda, ka šie bērni iesaistās rotaļās ar savu draugu vai draugiem, tomēr nelabprāt iesaistās rotaļās ar bērniem kas nav viņu draugi vai domu biedri. Nevienam no bērniem sadarbības prasmes nav novērtētas ar augstāko punktu skaitu, kas norāda, ka neviens no bērniem patstāvīgi neiesaistās rotaļās ar grupas bērniem, kas nav viņu tuvākie draugi.

Analizējot diagrammā iegūtos datus par prasmi rotaļāties pāri vai nelielā grupā darba autore secina, ka grupas bērni iesaistās rotaļās ar saviem tuvākajiem draugiem, bet nerotaļājas ar citiem grupas bērniem. Sadarbības prasmes ir ļoti zemā līmenī, tāpēc ir nepieciešams izmantot dažādas rotaļas, lai tajās iesaistītos grupas bērni un velētos rotaļāties ar citiem bērniem. Sadarbības prasmes var sekmēt tikai tādā gadījumā, ja tiek piedāvātas situācijas, kur ir nepieciešams sadarboties.

Nākamajā diagrammā ir redzami iegūties rezultāti par bērnu prasmi atšķirt labu rīcību no sliktas (skat. 6. attēls).

2. kritērijs pētījuma sākumā

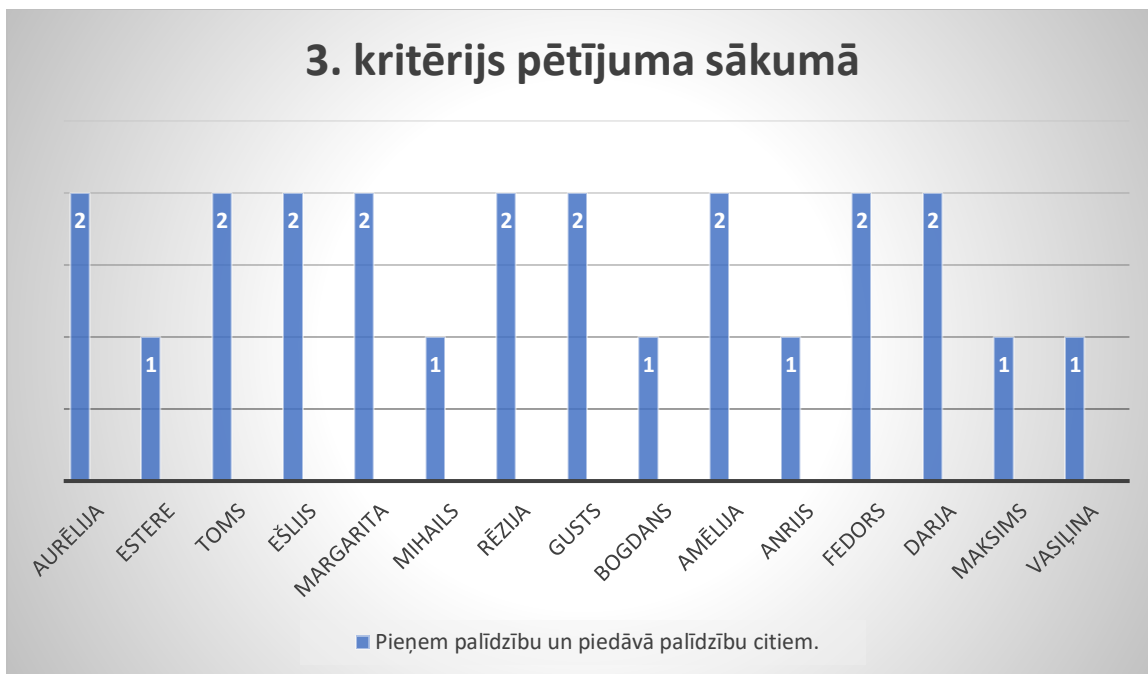
6. attēls. Sadarbības prasmi vērtējums spējām atšķirt labu rīcību no sliktas pētījuma sākumā

Aplūkojot diagrammas datus var secināt, ka no 15 bērniem 4 bērniem sadarbības prasmes ir novērtēamas ar viszemāko punktu skaitu, kas norāda, ka šie bērni neatšķir labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem bērniem. 6 bērniem sadarbības prasmes ir novērtētas ar 2 punktiem, kas norāda, ka šie bērni atšķir labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem bērniem ar skolotājas norādījumu, savukārt 5 bērniem sadarbības prasmes ir novērtētas ar augstāko punktu skaitu, kas norāda, ka šie bērni spēj atšķirt labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem bērniem.

Analizējot diagrammā iegūtos datus var secināt, ka vairāk nekā pusei no bērnu, tomēr nav spēja atšķirt labu rīcību no sliktas, saskarsmē ar citiem bērniem, kas noved pie konfliktsituācijām starp bērniem un nespēju veidot draudzīgas attiecības. Darba autore secina, ka šo prasmi ir nepieciešams sekmēt, lai bērniem veidotos draudzīgas attiecības un labvēlīga saskarsme.

Nākamajā diagrammā ir redzami iegūtie rezultāti par bērnu prasmi piedāvāt palīdzību citiem un pieņemt palīdzību no citiem bērniem (skat. 7. attēls).

3. kritērijs pētījuma sākumā

7. attēls. Sadarbības prasību vērtējums spējai piedāvāt un pieņemt palīdzību no citiem pētījuma sākumā

Aplūkojot diagrammas datus var secināt, ka no 15 bērniem 6 bērniem sadarbības prasmes ir novērtētas ar viszemāko punktu skaitu, kas norāda, ka šie bērni nepiedāvā savu palīdzību citiem bērniem un arī nepieņem palīdzību no citiem bērniem, bieži vien arī no skolotājas. 9 bērniem sadarbības prasmes ir novērtētas ar 2 punktiem kas norāda, ka šie bērni piedāvā un pieņem citu bērnu palīdzību, pēc skolotājas pamudinājuma. Nevienam no bērniem sadarbības prasmes nav novērtētas ar augstāko punktu skaitu, kas norāda, ka neviens no bērniem patstāvīgi nepiedāvā savu palīdzību citiem bērniem un nepieņem palīdzību no citiem bērniem.

Analizējot diagrammā iegūtos datus par bērnu prasmi pieņemt un piedāvāt palīdzību citiem, darba autore secina, ka bērni nav izpalīdzīgi un reti, kad vēlas, lai palīdz viņiem. Tas norāda, ka bērniem ir zemas sadarbības prasmes, jo palīdzības sniegšana ir viens no sadarbības elementiem. Darba autorei ir nepieciešams sekmēt šo prasmi, radot bērniem rotaļu situācijas, kurās būtu nepieciešams palīdzēt viens otram.

Pēc diagrammās iegūtajiem datiem par bērnu sadarbības prasību elementiem darba autore secina, ka bērniem ir ļoti zemas sadarbības prasmes. Tādēļ tiks piemeklētas un atlasītas atbilstošas rotaļas šo prasību sekmēšanai un pielietotas praktiskā izmēģinājuma darbībā.

2.3. Praktiskā izmēģinājuma darbība sadarbības prasmju sekmēšanai rotaļās

Lai sekmētu bērnu sadarbības prasmes darba autore atlasīja rotaļas pēc trīs faktoriem:

- rotaļas, kurās bērniem ir jāsadarbojas;
- bērniem interesantas rotaļas;
- rotaļas atbilstošas bērnu vecumam.

Darba autore izmantoja rotaļas dažādās dienas daļās, piemēram rīta aplī nodarbībās, pastaigās un vakarā.

1. rotaļa “Krokodilu sacīkstes” – bērni tiek sadalīti komandās. Bērniem ir jānostājas vienam aiz otra un jāuzliek rokas uz priekšā stāvošā bērna pleciem. Rotaļas mērķis ir pirmajiem nonākt līdz finišam. Ja pajūk ķēdīte tad ir jāatgriežas no sākuma.

Skolotāja rotaļu īstenoja pastaigas laikā, jo rotaļai ir nepieciešams daudz vietas, lai bērniem būtu vieta, kur brīvi kustēties. Skolotāja aicināja bērnus uz rotaļu. Skolotāja sadalīja bērnus pa komandām. Sākumā Vasiļina un Estere nevēlējās iesaistīties rotaļā, meitenes skatījās no malas. Skolotāja izstāstīja bērniem rotaļas noteikumus, parādīja bērniem, kur ir starta līnija un kur ir finiša līnija, tomēr skolotāja nepateica bērniem, par to, kurš vinnē šajā spēlē. Kad rotaļa sākās, divām komandām nācās atgriezties pie starta līnijas, jo Mihails un Bogdans bija palaiduši vaļā rokas. Daži no bērniem bija nepatīkami satraukušies, jo viņiem bija jāatgriežas atpakaļ. Bērni, kuri atskrēja pirmie pie finiša taisnes pie ļoti priecīgi. Skolotāja piedāvā šo rotaļu uzspēlēt vēl vienu reizi, šoreiz sadalot bērnu savādāk. Otrajā reizē arī Estere piedalījās rotaļā, tomēr Vasiļina tā arī palika malā. Kad bērni bija izspēlējuši otru reizi, skolotāja teica, ka uzvarētājs šajā spēlē ir tā komanda, kura bija spējīga nepārraut ķēdi, tādējādi visi bērni kļuva par uzvarētājiem.

Bērniem šī rotaļa patika, rotaļa rada nelielu draudzīgu konkurenci, kuras mērķis bija, ka ir jāsadarbojas, lai šajā rotaļā uzvarētu.

2. rotaļa “Rūķu zeme” - bērni nostājas aplī, divi bērni sadevušies rokās, stāv viens otram pretī ar paceltām rokām un pārējiem bērniem ir jāiet cauri, kamēr tiek dziedāta dziesma, pie dziesmas pēdējiem vārdiem, bērni nolaiž rokas “noķerot” kādu no bērniem. “Noķertais” bērns pievienojas šiem diviem bērniem.

Dziesma:

Rūķu zemē vārti vaļā, visi cauri iet, bet kad atnāk vakars, vārti veras ciet (Autores izdomāti vārdi).

Skolotāja aicina bērnus nostāties aplī un sadoties rokās. Mihails un Vasiļina neizrāda interesi un vēlmi piedalīties rotaļā, arī pēc skolotājas pamudinājuma. Skolotāja ļauj bērniem pasēdēt maliņā un paskatīties. Skolotāja paņem Margaritu un izveido “vārtus”. Skolotāja aicina bērnu iet cauri “vārtiem” kamēr dzied dziesmu. Pirmo “noķer” Tomu un zēns pievienojas skolotājai un Margaritai. Pēc pāris izspēlētām reizēm, bērni sāk izprast rotaļas būtību un sāk iet ātrāk, lai netiktu noķerti. Kad jau kopā 6 bērni bija noķerti, skolotāja aicināja bērnus vēlreiz uzspēlēt rotaļu un kā “vārtus” ielika Gustu un Rēziju. Skolotāja atkārtoti aicināja Mihailu un Vasiļinu pievienoties rotaļai, skolotāja bija tagad starp tiem, kuriem vajadzēja iet cauri “vārtiem”. Spēlējot otru reizi, skolotāja veda bērnus cauri “vārtiem”.

Šī rotaļa bērniem patika, jo radīja pozitīvas emocijas. Tāda arī bija rotaļas būtība, rotaļājoties kopā var gūt pozitīvas emocijas un jautrību. Šajā rotaļā tika sekmētas bērnu sadarbības prasmes rotaļāties grupā. Sākumā daži no bērniem nevēlējās piedalīties rotaļā, jo neizrāda interesi vai vēlmi rotaļāties ar citiem bērniem, tomēr vairums no bērniem spēj rotaļāties grupā ar nosacījumu ja rotaļa viņiem šķiet jautra un interesanta.

3. rotaļa “Sameklē mani” (*Autores izdomāta*) – rotaļas mērķis ir būt vērīgiem. Skolotāja sauc kaut kādas ārējās bērnu pazīmes, piemēram “Man šodien ir sarkana kleita” un ja tu sameklē šo bērnu, ir jānostājas blakus šim bērnam.

Skolotāja aicina bērnus sastāties uz paklāja. Skolotāja bērniem stāsta, ka šodien viņi iejutīšies detektīvu lomā, labi detektīvi ir ļoti vērīgi un pamana visu kas viņiem ir apkārt. Pirms rotaļas, skolotāja aicina bērnus aplūkot viens otru. Tad skolotāja izstāsta bērniem rotaļas noteikumus. Skolotāja saka “Man šodien ir rūtainas bikses”. Bērni sāk nostāties blakus Bogdanam. Ešlijs, Amēlija, Fedors un Vasiļina, stāv un neiet klāt. Skolotāja nosauc pazīmi, kas ir Amēlijai, bērni sāk nostāties pie Amēlijas. Meitene izskatījās ieinteresēta. Skolotāja izspēlēja katru bērnu.

Šīs rotaļas mērķis ir ļaut bērniem lēnām iepazīt un nekautrēties iet klāt. Šīs rotaļas mērķis ir sekmēt prasmi, kas veicina labu attieksmi un rīcību pret citiem bērniem. Veicinot komunikāciju un saskarsmi vienam ar otru, tiek sekmēta arī labvēlīgu attiecību veidošanās. Labvēlīgas attiecības sekmē bērnu savstarpējās attiecības un spēju atšķirt labu un sliktu rīcību saskarsmē ar citiem.

4. rotaļa “Sameklē draugu” (*Autores izdomāta*) – rotaļas sākumā bērni tiek sadalīti pāros, viens ir bez pāra. Tas kurš ir bez pāra var pieiet klāt pie jebkura no pāriem, paņemt vienu bērnu no pāra un saka vārdus “Meklē draugu!” visiem ir jāizšķiras un jāmeklē sev jauns pāris, tas kurš paliek bez pāra, atkal staigā un meklē sev citu draugu.

Rotaļas sākumā dažiem kautrīgākiem bērniem Vasiļinai, Aurēlijai, Amēlijai un Bogdanam bija grūtības sameklēt sev citu pāri, bērni stāvēja un gaidīja līdz kāds pieies klāt pie viņiem un izveidos pāri. Skolotāja mudināja, ka pašiem ir jāiet klāt pie bērniem un jāpaņem pie rokas. Estere vienā brīdī bija apvainojusies, ka viņas draudzene Rēzija nebija nostājusies ar viņu pārī. Rotaļa ir diezgan strauja un bērniem ir ātri jāsameklē sev draugs.

Skolotāja izspēlēja rotaļu vairākas reizes, līdz redzēja, ka bērniem nav grūtību atrast sev citu pāri. Rotaļas mērķis bija veidot draudzīgas attiecības starp bērniem. Nebaidīties un nekautrēties piedalīties rotaļās ar citiem bērniem. Tādējādi tiek sekmēta prasme rotaļāties bērniem pārī vai nelielā grupā.

5. rotaļa “Uzcelsim māju siventīnam” (Bērnu un skolotājas ierosināta). Skolotāja no rīta bērniem izlasīja pasaku par trīs siventīniem. Skolotāja celtniecības centrā ir sagatavojusi Lego celtniecības blokus un dažāda izmēra koka klučus. Skolotāja pamana, ka Ešlijs, Mihails un Bogdans rotaļājas ar Lego un starp Bogdanu un Mihailu ir sācies konflikts, jo zēni nevēlas dalīties ar Lego, katrs no zēniem, vēlas rotaļāties viens pats, savukārt Ešlijs spēlējas ar koka klučiem. Skolotāja iesaistās zēnu konfliktā un piedāvā Mihailam un Bogdanam kopīgi uzcelt māju siventīnam, skolotāja parāda mazu rotaļu figūru siventīnu. Zēni sākumā nevēlas dalīties, bet Bogdans saka, ka uzcelš māju, skolotāja piedāvā Mihailam palīdzēt Bogdanam celt māju, tādējādi varēs spēlēties abi kopā. Mihails ne pārāk apmierināts, bet piekrīt. Ešlijs jautā vai viņš arī var celt māju, skolotāja saka, ka viņš var celt no koka klučiem, jo pasakā arī bija dažādas mājas. Pēc kāda laika Mihails ar Bogdanu jau kopīgi domā, kā labāk celt māju. Kad zēni uzcēluši mājas skolotāja paslavē zēnus, un norāda, ka Lego māja izskatās ļoti labi un siventīnam patīks, arī Ešlija koka māja ir ļoti skaista. Zēni priecājas par savu veikumu. Kādu laiku zēni vēl spēlējas ar siventīnu un pēc tam jau paņem arī rotaļu mašīnītes un izdomājuši savu rotaļu.

Šajā rotaļā tika sekmēta bērnu spēja pieņemt palīdzību no cita bērna, jo Lego māju vajadzēja būvēt kopā. Arī prasme darboties un rotaļāties pārī.

6. rotaļa. “Virtuve” (Bērnu ierosināta). Estere spēlējas ar rotaļu virtuvi. Pēc kāda laika pienāk Darja ar savu lelli un vēlas dažas rotaļlietas no virtuves, bet Estere nevēlas dot. Darja pagrūž Esteri un starp meitenēm sākas konflikts. Skolotāja iesaistās konfliktā un izjautā meitenes par konflikta iemesliem. Skolotāja atgādina Darjai, ka ja vēlas kādu rotaļlietu ar kuru kāds spēlējas sākumā vajag palūgt. Skolotāja rosina Darjai atvainoties un pēc tam palūgt Esteri vai viņa vēl spēlēsies ar šo rotaļlietu un palūgt to.

Dažreiz bērnu ierosinātās rotaļās, bērniem nākas dalīties ar rotaļlietām, jo arī citi bērni vēlas spēlēt ar tām. Tāpēc skolotājas uzdevums ir pārraudzīt, lai starp bērniem neizceltos konflikti un ja izceļas, tad mācīt tos risināt un rast kompromisus. Šādās rotaļās bērni apgūst saskarsmi ar citiem bērniem. Mācās atšķirt labu un sliktu rīcību saskarsmē ar citiem bērniem, tāpēc ir svarīgi, ka skolotāja iesaistās, ja tiek pamanīta, ka bērni konfliktē vai fiziski aizskar viens otru.

7. rotaļa. “Uzcel torni”. Skolotāja piedāvā Anrijam, Maksimam, Aurēlijai un Rēzijai uzcelt torni. Skolotāja saka, ka tornis ir jāceļ divatā. Noteikumi ir tādi, ka katrs pēc kārtas liek vienu klucīti, ir jācenšas uzcelt tornis pēc iespējas augstāk lai tas nesabrūk. Bērni labprāt iesaistījās skolotājas piedāvātajā rotaļā.

Šajā rotaļā bērniem tika sekmēta prasme darboties pāri, lai sasniegtu kopīgu mērķi. Šajā spēlē tiek sekmēta arī prasme palīdzēt viens otram. Skolotāja radīja bērniem situāciju, kurā ir nedaudz arī konkurence, jo katrs no pāriem centās uzbūvēt augstāko torni, tādējādi arī bērniem bija motivācija.

8. rotaļa. “Pārdevējs”. Skolotāja ierīko “veikalu” un aicina bērnus uzspēlēt veikalu un skolotāja būs pārdevēja. Margarita, Amēlija, Maksims, Bogdans, Rēzija, Anrijs un Toms iesaistās rotaļā. Rotaļas laikā skolotāja atgādina bērniem par “paldies” un “lūdzu” vārdu izmantošanu. Par to kā gaidīt savu kārtu. Pēc tam skolotāja jautā, kurš vēlas nomainīt viņu un kļūt par pārdevēju. Toms piesakās kļūt par pārdevēju.

Šī rotaļa veicina sadarbības prasmi rotaļāties nelielās grupās kā arī sekmē labu saskarsmi vienam ar otru. Šajā rotaļā ir jāprot sagaidīt savu kārtu, izmantot pieklājības vārdus. Rotaļas laikā bērni spēlējas grupā, tomēr savā ziņā ir arī paši par sevi. Rotaļas laikā nomainījās vairāki bērni, kuri spēlēja veikalu.

2.4. Pētījuma beigu rezultātu apkopojums un analīze

Pēc bērnu sadarbības prasmju sekmēšanu dažādās rotaļās, darba autore veica bērnu sadarbības prasmju novērtēšanu pētījuma beigās. Iegūtie rezultāti tiks apkopoti, analizēti un salīdzināti ar pētījuma beigu rezultātiem.

Darba autore veica atkārtotu bērnu novērošanu un apkopoja bērnu sadarbības prasmes pētījuma beigās (skat. 4. tabulu).

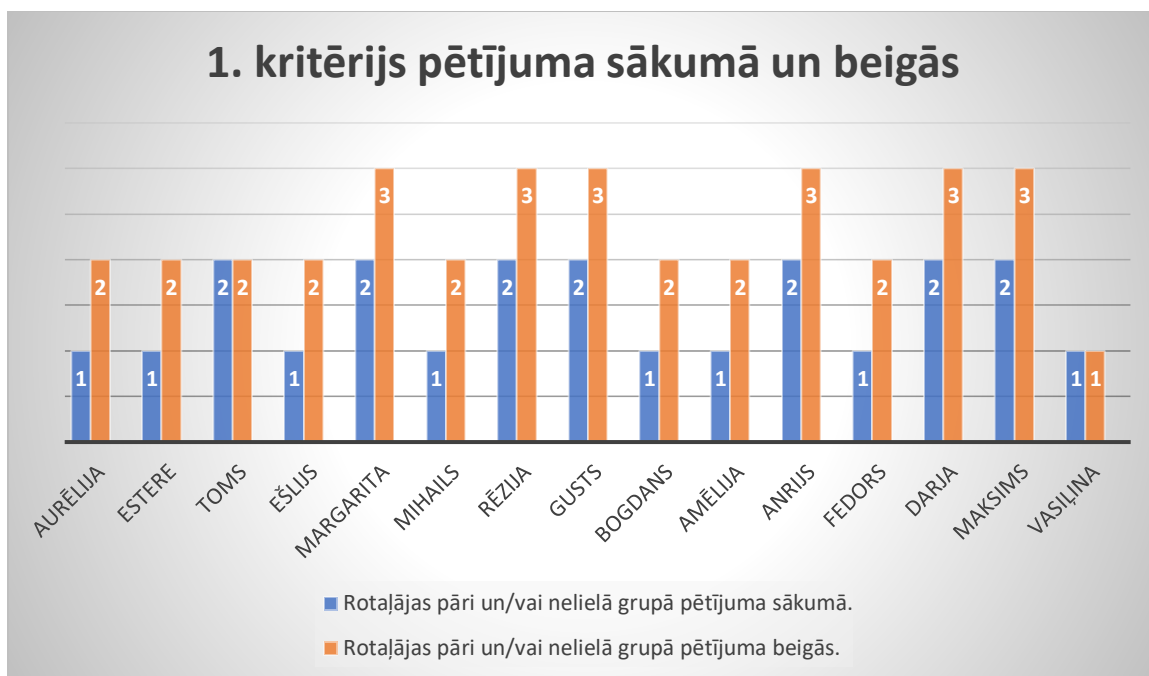
4. tabula. Bērnu sadarbības prasmju apguves līmenis pētījuma beigās (Autores veidota)

	Rotaļājas pāri un/vai nelielā grupā.	Atšķir labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem.	Pieņem palīdzību un piedāvā palīdzību citiem.
<i>Aurēlija</i>	2	3	3
<i>Estere</i>	2	3	2
<i>Toms</i>	2	3	3
<i>Ešlijs</i>	2	2	3
<i>Margarita</i>	3	3	3
<i>Mihails</i>	2	2	2
<i>Rēzija</i>	3	3	3
<i>Gusts</i>	3	3	3
<i>Bogdans</i>	2	1	2
<i>Amēlija</i>	2	3	3
<i>Anrijs</i>	3	2	2
<i>Fedors</i>	2	3	3
<i>Darja</i>	3	3	3
<i>Maksims</i>	3	3	2
<i>Vasiļina</i>	1	2	1

Lai labāk pārskatītu un analizētu iegūtos rezultātu pētījuma beigās, darba autore ir apkopojusi pētījuma sākumā un pētījuma beigās iegūtos datus diagrammās. Lai varētu iegūtos datus atspoguļot diagrammās, darba autore prasmju līmeni ir novērtējusi ar punktu skaitu:

- 1 punkts- sācis apgūt
- 2 punkti- turpina apgūt
- 3 punkti -apguvis.

Pirmajā diagrammā tiek atspoguļoti iegūtie dati par sadarbības prasmi rotaļāties pāri vai nelielās grupās (skat. 8. attēls).

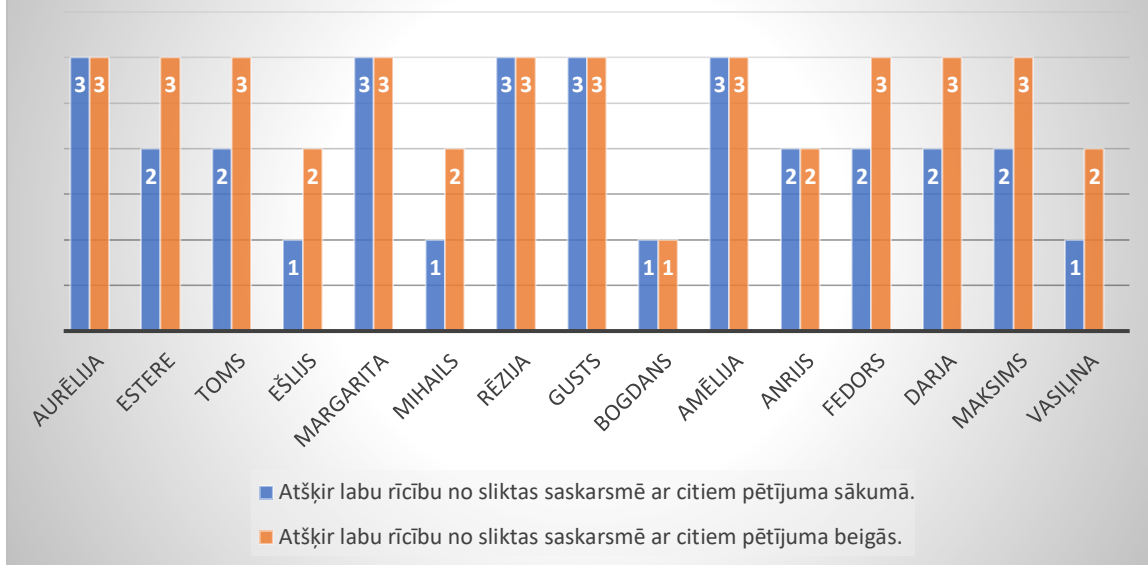
8. attēls. Sadarbības prasmju vērtējums rotaļām pāri un/vai nelielā grupā pētījuma sākumā un beigās

Aplūkojot diagrammā iegūtos datus var secināt, ka no 15 bērniem 13 bērniem ir sekmējušās sadarbības prasmes, tomēr 2 bērniem sadarbības prasmes nav sekmējušās. No 15 bērniem 1 bērnam sadarbības prasmes ir novērtētas ar zemāko punktu skaitu, kas norāda, ka šis bērns vēl aizvien nerotaļājas pāri vai nelielā grupā ar citiem bērniem. 8 bērniem sadarbības prasmes ir novērtētas ar 2 punktiem, kas norāda, ka šie bērni labprātāk darbojas pāri vai nelielās grupās ar saviem tuvākajiem draugiem vai domu biedriem, tomēr reti izrāda interesi darboties ar pārējiem bērniem. 6 bērniem sadarbības prasme ir novērtētas ar augstāko punktu skaitu, kas norāda, ka šie bērni labprāt iesaistās rotaļās ar citiem bērniem pāri vai nelielās grupās.

Analizējot un salīdzinot iegūtos datus var secināt, ka rotaļu izmantošana sadarbības prasmju sekmēšanā ir bijusi sekmīga, tomēr vairumam bērnu vēl aizvien sadarbības prasmes ir novērtētas ar “turpina apgūt”, kas norāda, ka ir jāturpina izmantot rotaļas sadarbības prasmju sekmēšanai.

Nākošajā diagrammā tiek atspoguļoti dati par sadarbības prasmi atšķirt labu rīcību no sliktas pētījuma sākumā un pētījuma beigās (skat. 9. attēls).

2. kritērijs pētījuma sākumā un beigās

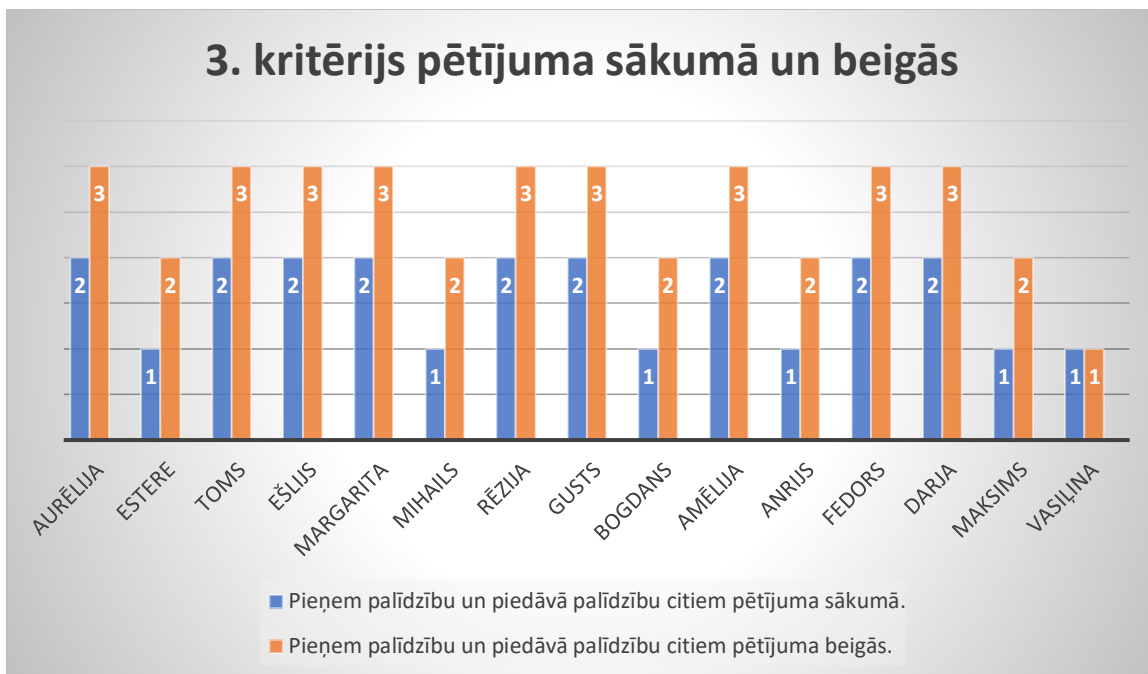
9. attēls. Sadarbības prasmi vērtējums spējām atšķirt labu rīcību no sliktas pētījuma sākumā un beigās

Aplūkojot diagrammā iegūtos datus var secināt, ka no 15 bērniem 14 bērniem sadarbības prasme atšķirt labu rīcību no sliktas ir sekmējušās. No 15 bērniem 1 bērnam sadarbības prasme ir novērtēta ar zemāko punktu skaitu, kas norāda, ka bērns vēl aizvien nespēj atšķirt labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem bērniem. 4 bērniem sadarbības prasmes ir novērtētas ar 2 punktiem, kas norāda, ka bērni spēj atšķirt labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem bērniem, pēc skolotājas norādījuma. 10 bērniem sadarbības prasmes ir novērtētas ar augstāko punktu skaitu, kas norāda, ka šiem bērni spēj atšķirt labu rīcību no sliktas saskarsmē ar citiem bērniem.

Analizējot iegūtos datus darba autore secina, ka rotaļu izmantošana sadarbības prasmi sekmēšanai ir bijusi sekmīga. Izmantojot rotaļas, bērni spēj atšķirt labu un sliktu rīcību saskarsmē ar citiem. Rotaļās bērni iejūtas dažādās lomās, mācās ievērot noteikumus, rast kompromisus un risināt konfliktsituācijas.

Nākošajā diagrammā ir atspoguļoti iegūtie dati par sadarbības prasmi pieņemt un piedāvāt palīdzību citiem pētījuma sākumā un pētījuma beigās (skat. 10. attēls).

3. kritērijs pētījuma sākumā un beigās

10. attēls. Sadarbības prasmi vērtējums spējai piedāvāt un pieņemt palīdzību no citiem pētījuma sākumā un beigās

Aplūkojot diagrammā iegūtos datus var secināt, ka rotaļu izmantošana sadarbības prasmei pieņemt un piedāvāt palīdzību no citiem ir bijusi sekmīga. No 15 bērniem tikai vienam bērnam nav vērojumi sadarbības prasmes līmeņa uzlabojumi. 1 bērnam sadarbības prasme ir novērtēta ar zemāko punktu skaitu, kas norāda, ka šis bērns vēl aizvien nespēj pieņemt un piedāvāt palīdzību citiem bērniem. 5 bērniem sadarbības prasme ir novērtēta ar 2 punktiem, kas norāda, ka šie bērni spēj pieņemt un piedāvāt palīdzību ar skolotājas ierosinājumu. 9 bērniem sadarbības prasme ir novērtēta ar augstāko punktu skaitu, kas norāda, ka šie bērni spēj pieņemt un piedāvāt savu palīdzību citiem bērniem.

Analizējot diagrammā iegūtos datus var secināt, ka rotaļu izmantošana sekmē bērnu sadarbības prasmes. Vairākums bērnu pētījuma beigās spēj pieņemt palīdzību no citiem bērniem un piedāvāt arī savu palīdzību citiem. Rotaļājoties vienam ar otru, bērniem nereti nākas palīdzēt viens otram.

Secinājumi

1. Sadarbība ir vairāku indivīdu kopīga darbība, lai sasniegtu kopīgu mērķi. Šajā darbībā indivīdi apmainās ar pieredzi, zināšanām, prot sagaidīt savu kārtu, mācās rast kompromisu, pieņem citu viedokli un risina konfliktsituācijas. Katrs no indivīdiem ir līdzatbildīgs par uzdevuma veikšanu un gala rezultātu.
2. Pirmsskolā sadarbības prasmes bērni vēl tikai apgūst. Sadarbības prasmes tiek apgūtas mijiedarbojoties ar citiem bērniem. Sadarbojoties bērniem ir jāprot izteikties ar vārdiem, jāspēj vienoties, sagaidīt savu kārtu, sniegt un pieņemt palīdzību.
3. Lai sekmētu sadarbības prasmes, skolotāj rada un piedāvā bērniem dažādas situācijas, kurās bērniem būtu iespēja sadarboties. Bērnu galvenā darbība pirmsskolā ir rotaļa, tādējādi skolotāja atlasa un piedāvā atbilstošas rotaļas sadarbības prasību sekmēšanai. Skolotājam ir dažādas lomas šajās rotaļās, skolotāja var būt rotaļas vadītājs, vērotājs vai līdztiesīgs dalībnieks.
4. 3 – 4 gadu vecumā bērni kļūst gatavi rotaļāties un mijiedarboties ar citiem bērniem. Tomēr sadarbības prasmes bērni vēl tikai apgūst, tāpēc ir svarīgi, ka skolotāja palīdz bērniem sekmēt viņu sadarbības prasmes, lai bērniem veidotos labvēlīgas un pozitīvas attiecības vienam ar otru. Daudziem bērniem ir grūtības iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem, tāpēc skolotāja ierosina rotaļas un aicina bērnus iesaistīties.
5. Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērnu galvenā darbība. Rotaļas tiek izmantotas, lai sekmētu bērnu prasmes un zināšanas. Atbilstoši skolotāja mērķim, tiek atlasītas piemērotas rotaļas. Rotaļas tiek iedalītas vairākos veidos, kam būtiskākā atšķirība ir tā, ka rotaļas var būt pieaugušo ierosinātas vai bērnu ierosinātas.
6. Pētījumā tika meklētas atbildes uz jautājumu: Kā sekmēt 3 – 4 gadus vecu bērnu sadarbības prasmes rotaļās? Pētījuma gaitā tika secināts, ka sadarbības prasmes tiek sekmētas, ja:
 - ✓ skolotājs atlasa atbilstošas rotaļas, vispiemērotākās ir kustību rotaļas, celtniecības rotaļas un lomu rotaļas;
 - ✓ skolotājs rosina bērnus iesaistīties rotaļās;
 - ✓ skolotājs pārrauga rotaļas gaitu un iesaistās, lai mazinātu konfliktu starp bērniem un ar piemēru parādīt kā risināt konfliktus un veidot pozitīvu saskarsmi.
7. Pētījuma beigās darba autore secina, ka rotaļu izmantošana ir sekmējusi bērnu sadarbības prasmes, kas ir redzams pētījuma beigās iegūto rezultātu analīzē. Salīdzinot rezultātus

pētījuma sākumā un pētījuma beigās ir redzams, ka bērni labāk spēj iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem, pāri vai nelielā grupā. Bērniem ir izveidojusies labvēlīgākā saskarsme ar citiem bērniem, jo caur rotaļām viņi mācās arī kā runāt vienam ar otru, kā izturēties vienam pret otru, tādējādi tiek sekmēta spēja atšķirt labu rīcību no sliktas. Rotaļājoties bērni arī mācās sniegt atbalstu un palīdzību viens otram, lai sasniegtu kopīgu mērķi, kā arī spēju pieņemt citu palīdzību. Pētījuma sākumā Mihails, Bogdans un Vasiļina neizrādīja vēlmi iesaistīties rotaļās ar citiem bērniem, tāpat arī viņi neprata atpazīt labu rīcību no sliktas. Tomēr piedāvājot dažādas rotaļas, kas rosina bērnus saskarsmei vienam ar otru un ir bērnam jautras, šo bērnu sadarbības prasmes uzlabojās. Vasiļina vēl aizvien patstāvīgi neiesaistās rotaļās, tomēr reizēm piekrīt, ja viņu kāds uzaicina.

Svarīgi ir tas, ka skolotājam ir jāpārrauga bērnu darbība rotaļas laikā, lai spētu to koriģēt ja nepieciešams, kas ir būtiski tik agrā vecumā, kad sadarbības prasmes tikai attīstās.

Ieteikumi

1. Izvēlēties sadarbību veicinošas rotaļas un aktivitātes. Piedāvāt rotaļas, kurās nepieciešama komandas darbs. Organizēt vienkāršas stafetēm līdzīgas spēles, kur bērni kopīgi sasniedz mērķi.
2. Iesaistīties spēlē kā vadītājs vai konsultants. Palīdzēt bērniem saprast spēles noteikumus un rosināt bērnus uz sadarbību. Ja rodas konflikti, atgādināt bērniem, kā sarunāties, kā risināt konfliktu. Mudināt dalīties, sagaidīt savu kārtu, dod iespēju citiem bērniem.
3. Sadalīt lomas rotaļās. Piešķirt bērniem vienkāršas lomas, kas palīdz uzdevuma izpildē. Izmantot rotaļu tēmas, piemēram, "veikalā" vai "celtniecībā", kur katram ir sava loma, piemēram, pircējs, pārdevējs vai celtnieks.
4. Rādīt pozitīvu piemēru. Demonstrēt sadarbību praktiski, rotaļājoties kopā ar bērniem. Parādīt, kā sadarboties, piemēram, palīdzot viens otram uzcelt māju vai izdalot rotaļu rīkus. Paspalvot bērnus par sadarbošanos.
5. Veicināt savstarpēju palīdzēšanu. Iedrošināt bērnus palīdzēt viens otram, piemēram, sakārtot klucīšus vai atrast pazudušu rotaļlietu. Sniegt uzslavas, ja kāds bērns piedāvā palīdzību.
6. Izmantot pozitīvas uzslavas un uzmundrinājumu. Slavēt sadarbības centienus, pat ja tie nav visi bērni: "Jūs visi kopā centāties – lielisks darbs!" Mudināt bērnus uzslavēt viens otru.
7. Radīt mierīgu un drošu vidi. Izvairīties no pārāk konkurējošām aktivitātēm, lai bērni nejustu spiedienu uzvarēt, bet drīzāk koncentrētos uz kopīgu darbu. Atgādināt bērniem, ka kļūdas ir daļa no mācīšanās un ka visi strādā kopā, lai uzlabotos.
8. Būt pacietīgam un elastīgam. Atcerieties, ka 3–4 gadus veciem bērniem sadarbības prasmes vēl tikai attīstās. Nodrošiniet laiku un iespējas mācīties caur spēlēšanos un eksperimentēšanu. Šīs metodes palīdzēs bērniem attīstīt empātiju, prasmi sadarboties un prieku par kopīgiem sasniegumiem.

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
2. Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Markus, D., Skujiņa, V., Šalme, A. (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC
3. Bērziņa, L., (2018). Sadarbības prasmes. Vebinārs. Pieejams: https://site-428788.mozfiles.com/files/428788/Sadarbibas_prasmes_ar_komentariem-1.pdf
4. Conlay, K. (2024). *What Does Cooperation Mean for Kids: Tips for Teachers and Parents*. Pieejams: <https://charityforchange.org/what-does-cooperation-mean-for-kids-tips-for-teachers-and-parents/>
5. Dzintere, D, Stangaine, I. (2007). *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. Rīga: Raka
6. Dzintere, D. (2000). *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. SIA Izglītības soļi
7. Hansena, K.A., Kaufmane R.K., Volša K.B. (2002). *Bērncentrētu grupu veidošana*. Rīga: Izglītības iniciatīvu centrs, 185 lpp.
8. Johnson, D. W., Johnson, R. T. (1999). *Learning together and alone: cooperative, competitive, and individualistic learning*. 5th edition. Boston: Allyn & Bacon
9. Jurgena, I. (2002). *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: SIA Izglītības soļi.
10. Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija*. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju augstskola.
11. Kaņepēja, R., Gaugere, Z. (2012). *Sadarbība ar ģimeni bērna personības veidošanā. Ceļā uz skolu*. Rīga: Zvaigzne ABC
12. Krinkele, V. (2002). *Bērna attīstības vērtēšanas pedagoģiski psiholoģiskie nosacījumi pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: SIA Izglītības soļi
13. Marks, H. (2024). *3 to 4-Year-Olds: Developmental Milestones*. Pieejams: <https://www.webmd.com/parenting/3-to-4-year-old-milestones>
14. Nīmante D. (2018). *Sadarbības veicināšana klasē*. LU Raksti 816. sējums. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/LU_Raksti/816/15-Nimante-816.pdf
15. Pelly, J. (2020). *What Is Cooperative Play? Definition, Examples, and Benefits*. Pieejams: <https://www.healthline.com/health/childrens-health/cooperative-play>
16. Purēns, V. (2017). *Kā attīstīt kompetenci*. Rīga: RaKa.

17. Puškarevs, I. (2001). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: RaKa.
18. Romenkova, V. (2008). *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. BJC "Rīgas Skolēnu pils"
19. Singer, D. G., Golinkoff, R. M., & Hirsh-Pasek, K. (2014). *Play = Learning: How Play Motivates and Enhances Children's Cognitive and Social-Emotional Growth*. Oxford University Press.
20. Skola2030. (2019). *Caurviju prasmes*. Valsts izglītības un saturs centrs. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/lv/macibu-saturs/merki-skolenam/caurviju-prasmes>
21. Stangaine I. (2014). Pirmsskolas vecuma bērna dialogrunas attīstība rotaļās. Promocijas darbs. Rīga. RPIVA. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/45275/i_stangaines_disertacija.pdf?sequence=1&isAllowed=y
22. Špona A. (2015). *Bērna sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga: Raka.
23. Špona, A. (2006). *Audzinašanas process teorijā un praksē*. Rīga: Raka.
24. Špona, A., Čehlova, Z. (2004). *Pētniecība pedagogijā*. Rīga: Raka.
25. Valsts izglītības saturs centrs. (2018). *Pirmsskolas mācību programma*. ESF projekts Nr.8.3.1.1/16/I/002. Kompetenču pieeja mācību saturā. Pieejams: <https://mape.gov.lv/api/files/484E21C4-207E-4089-AEBD-B2AA48C275BE/download>
26. Whitebread, D., Basilio, M., Kuvalja, M., & Verma, M. (2012). *The importance of play in early childhood development*. *International Journal of Play*, 1(1), 56–78.
27. Александров, И. (2020). *Особенности развития детей 3 – 4 лет*. Pieejams: <https://xn--80aidamjr3akke.xn--plai/articles/osobennosti-razvitiya-rebenka-v-3-4-goda>
28. Александровна, С. Е. (2016). Игры на развитие сотрудничества. Pieejams: <https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2016/01/14/igry-na-razvitie-sotrudnichestva>
29. Анатольевна, Е. Г. (2022). *Социальное развитие детей 3-4 лет*. Pieejams: https://12kollegiy.ru/about/articles/socialnoe_razvitie_detey_3_4_let/
30. Гладко, М., (2017). *Возрастные особенности детей 3-4 лет: консультация для родителей и воспитателей*. Pieejams: https://pedsovet.su/dou/6526_vozrastnye_osobennosti_detey_3_4_let

GALVOJUMS

Es, Gunita Freimane

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Gunita Freimane
(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: 16.05.2025